

Република Србија
Министарство просвете, науке
и технолошког развоја

Завод за унапређивање
образовања и васпитања

Европска унија

НОКС

НАЦИОНАЛНИ ОКВИР КВАЛИФИКАЦИЈА У СРБИЈИ

ТЕХНИЧКИ ТЕХНИЧАР
ПЕКАР
ПОСЛАСТИЧАР
РАЂИВАЧ МЛЕКА
СТОЛАР
ДИЗАЈНЕР ЗВУКА
ИЧАРБРАВАР
ТЕХНИЧКИ

Република Србија
Министарство просвете, науке и технолошког развоја
Завод за унапређивање образовања и васпитања

НАЦИОНАЛНИ ОКВИР КВАЛИФИКАЦИЈА У СРБИЈИ

**Систем националних квалификација
од првог до петог нивоа**

Београд, октобар 2013. године

НАЦИОНАЛНИ ОКВИР КВАЛИФИКАЦИЈА У СРБИЈИ

Систем националних квалификација од првог до петог нивоа

У припреми овог документа учествовали су чланови Радне групе за израду Националног оквира квалификација у Србији. Имена чланова Радне групе дата су у овом документу као Прилог 1.

Овај документ је израђен уз подршку Европске уније. За његов садржај су у потпуности одговорни Завод за унапређивање образовања и васпитања и пројекат „Подршка осигурању квалитета система завршних испита на националном нивоу у основном и средњем образовању“ и не одражава нужно ставове Европске уније.

САДРЖАЈ	
СКРАЋЕНИЦЕ	4
УВОД	5
1. ОКВИР КВАЛИФИКАЦИЈА	6
1.1. Институционални и законски основ	6
1.2. Дефиниција Националног оквира квалификација у Србији	6
1.3. Сврха и циљеви Националног оквира квалификација у Србији	6
1.4. Европски оквир квалификација	7
1.5. Однос Националног оквира квалификација у Србији и Европског оквира квалификација	7
1.6. Учесници у развоју и имплементацији Националног оквира квалификација у Србији	8
1.7. Функције и корисници Националног оквира квалификација у Србији	9
1.8. Нивои квалификација и њихови дескриптори	10
2. СИСТЕМ КВАЛИФИКАЦИЈА	12
2.1. КАРАКТЕРИСТИКЕ КВАЛИФИКАЦИЈА У СРБИЈИ	12
2.1.1. Квалификација и стандард квалификације	12
2.1.2. Назив и шифра квалификације	12
2.1.3. Начини стицања квалификација	14
2.1.4. Предуслови за стицање у систему квалификација	15
2.1.5. Трајање образовања за стицање квалификација	16
2.1.6. Спецификације нивоа квалификација	17
2.2. ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ КВАЛИТЕТА У ПРОЦЕСУ СТИЦАЊА КВАЛИФИКАЦИЈА	23
2.2.1. Процес развоја квалификација	24
2.2.2. Акредитација пружаоца услуга у процесу стицања квалификација	27
2.2.3. Испити у процесу стицања квалификација	28
2.2.4. Јавне исправе о квалификацијама	29
2.2.5. Кредитни систем квалификација	30
3. ПРЕПОРУКЕ ЗА ДАЉИ РАЗВОЈ НАЦИОНАЛНОГ ОКВИРА КВАЛИФИКАЦИЈА У СРБИЈИ	31
ПОЈМОВНИК	34
ИЗВОРИ	38
ПРИЛОЗИ	40
Прилог 1 - Радна група за израду Националног оквира квалификација у Србији	41
Прилог 2 – Хоризонтална класификација занимања – Јединствена номенклатура занимања	42
Прилог 3 - Поређење нивоа квалификација у Шкотској и Данској преко Европског оквира квалификација	45
Прилог 4 - Критеријуми и процедуре за повезивање Националног оквира квалификација у Србији са Европским оквиром квалификација	47
Прилог 5 - Могуће решење будуће класификације квалификација у НОКС-у	48

СКРАЋЕНИЦЕ

ЕОК – Европски оквир квалификација

ЕТФ – Европска тренинг фондација (енг. ETF – *European training Foundation*)

ЕУ – Европска унија

ЗОСОВ – Закон о основама система образовања и васпитања

ЗУОВ – Завод за унапређивање образовања и васпитања

ЈНЗ – Јединствена номенклатура занимања

ИПА – (према енг. IPA - *Instrument for Pre Accession*) Предприступни инструмент

МПНТР – Министарство просвете, науке и технолошког развоја

МРЗСП – Министарство рада, запошљавања и социјалне политике

НОК – Национални оквир квалификација

НОКС – Национални оквир квалификација у Србији

НСЗ – Национална служба за запошљавање

ПКС – Привредна комора Србије

ППУ – Признавање претходног учења

РЗС – Републички завод за статистику

ССООО – Савет за стручно образовање и образовање одраслих

УПС – Унија послодаваца Србије

ФООО – Функционално основно образовање одраслих

ЦСООО – Центар за стручно образовање и образовање одраслих

УВОД

У светлу укупних реформских процеса образовања и остварења циљева дефинисаних у развојним документима Републике Србије, препозната је неопходност дефинисања националног оквира квалификација, који ће омогућити даље унапређење система образовања и тиме подржати даљи друштвено-економски развој, као и развој појединца.

Национални оквир квалификација (НОК) је инструмент којим се уређују питања квалификација потребних тржишту радне снаге и представља основу за примену концепта целоживотног учења. Република Србија развија НОК уважавајући специфичности образовног система и српске традиције у образовању, као и принципе европске образовне праксе, посебно Европског оквира квалификација.

У перспективи даљег развоја оквира и система квалификација, препорука Радне групе је успостављање јединственог – интегралног националног оквира квалификација у Србији којим би били обухваћени сви нивои и врсте квалификација, без обзира на начин стицања (кроз формално или неформално образовање односно информално учење – животно или радно искуство) и животно доба у коме се оне стичу (млади или одрасли). На тај начин би се омогућила интеграција и координација постојећих система квалификација у Србији (нпр. систем квалификација високог образовања, систем квалификација средњег стручног образовања и други системи). Оваквим приступом би назив Национални оквир квалификација у Србији (НОКС) добио потпуни смисао.

Подршка развоју НОКС-а, од првог до петог нивоа, добијена је у претходној деценији кроз више ЕУ пројеката¹.

¹ ETF, CARDS II, IPA 07, IPA 08.

1. ОКВИР КВАЛИФИКАЦИЈА

1.1. Институционални и законски основ

Доношењем Закона о основама система образовања и васпитања², стекли су се услови за развој Националног оквира квалификација у Републици Србији за ниво средњег стручног образовања, стручног усавршавања и других облика стручног образовања, којим је надлежност над тим процесом додељена Центру за стручно образовање и образовање одраслих у оквиру Завода за унапређивање образовања и васпитања. Центар за стручно образовање и образовање одраслих припрема НОКС и стандарде квалификација, Савет за стручно образовање и образовање одраслих их предлаже Министарству просвете, науке и технолошког развоја, а Министарство их утврђује.

Предлог НОКС-а за ниво средњег стручног образовања, стручног усавршавања и других облика стручног образовања је резултат рада међуресорне радне групе³. Обухвата квалификације у стручном образовању од првог до петог нивоа. Изменама Закона о високом образовању⁴ омогућено је да Национални савет за високо образовање предлаже ресорном министарству национални оквир квалификација у високом образовању.

Обезбеђивање квалитета развоја и имплементације НОКС-а претпоставља уређење, вођење и управљање овим процесима кроз успостављање нове институције (или поверавање ових послова већ постојећим институцијама) и успостављање одговарајуће легислативе. У оквиру тог процеса, неопходно је успостављање националног координационог тела које ће радити на повезивању нивоа квалификација унутар Националног оквира квалификација у Србији са нивоима Европског оквира квалификација.

1.2. Дефиниција Националног оквира квалификација у Србији

Национални оквир квалификација у Србији представља инструмент за идентификовање, креирање и разврставање квалификација у складу са захтевима учења, са циљем да се унапреди транспарентност, доступност, проходност и квалитет квалификација у складу са потребама тржишта рада и цивилног друштва. НОКС такође утврђује процесе и институције (тела, организације) одговорне за утврђивање квалификација и стандарда квалификација, начине и услове за стицање, упоређивање и препознавање квалификација, као и друге механизме за обезбеђивање квалитета. Квалификације, односно стандарди квалификација су саставни део *Каталога националних квалификација*.

1.3. Сврха и циљеви Националног оквира квалификација у Србији

Сврха развоја НОКС-а је уређење система квалификација које се стичу образовањем и обучавањем у складу са захтевима друштвено-економског развоја, обезбеђивање подршке примени концепта целоживотног учења и омогућавање лакше покретљивости радне снаге.

У складу са тим, циљеви успостављања НОКС-а су:

- обезбеђивање разумљивости, прегледности и транспарентности квалификација, као и њихове међусобне повезаности;
- развој стандарда квалификација заснованих на захтевима привреде и друштва;
- обезбеђивање оријентисаности на исходе учења;
- унапређивање приступа, флексибилности путева и проходности у систему формалног и неформалног образовања;
- обезбеђивање препознавања и признавања неформалног и информалног учења;
- унапређивање сарадње међу релевантним заинтересованим странама односно социјалним партнерима;
- обезбеђивање система квалитета у процесу развоја и стицања квалификација;

² „Службени гласник РС“, број 72/2009 од 3. септембра 2009. године

³ Списак чланова Радне групе за израду националног оквира квалификација у Србији налази се у Прилогу 1 овог документа.

⁴ „Службени гласник РС“, број 93/2012 од 28. септембра 2012. године

- обезбеђивање упоредивости и препознатљивости квалификација стечених у Србији са онима стеченим у другим земљама.

1.4. Европски оквир квалификација

Након успостављања Европског оквира квалификација 23.4.2008. године⁵, овај документ постаје главна смерница у процесу развоја НОК-а свим земљама чланицама ЕУ и земљама кандидатима за чланство.

Европски оквир квалификација (ЕОК) је заједнички европски референтни оквир који повезује националне системе квалификација и делује као алат за упоређивање односно лакше разумевање и тумачење квалификација међу различитим земљама и образовним системима у Европи. ЕОК представља метаоквир који треба да омогући успостављање веза између националних и секторских оквира квалификација како би се олакшао трансфер и признавање квалификација појединаца, чиме се повећава транспарентност и међусобно поверење у признавању квалификација, а самим тим и мобилност на европском тржишту радне снаге. ЕОК је утврдио осам (8) различитих и јединствених нивоа квалификација.

Могућност поређења, коју омогућава Европски оквир квалификација, треба да буде замена за билатералне споразуме међу државама, чиме би се умногоме олакшало међународно функционисање када је реч о мобилности на образовном тржишту и тржишту рада.

Табела 1 – Пример поређења нивоа квалификација у Шкотској и Данској преко Европског оквира квалификација⁶ (оригинал табеле на енглеском језику дат је у Прилогу 3)

ШКОТСКА	ЕОК нивои	ДАНСКА
Ниво 12	Ниво 8	Ниво 8
Ниво 11	Ниво 7	Ниво 7
Ниво 10	Ниво 6	Ниво 6
Ниво 9		
Ниво 8	Ниво 5	Ниво 5
Ниво 7		
Ниво 6	Ниво 4	Ниво 4
Ниво 5	Ниво 3	Ниво 3
Ниво 4	Ниво 2	Ниво 2
		Ниво 1
Ниво 3	Ниво 1	
Ниво 2		
Ниво 1		

1.5. Однос Националног оквира квалификација у Србији и Европског оквира квалификација

Да би ЕОК могао да се користи као инструмент за поређење у Србији, потребно је испунити одређене предуслове у вези са:

- припремом националног оквира квалификација;
- успостављањем јасне и разумљиве везе између националног и европског оквира;
- јасно дефинисаном процедуром за укључивање квалификација у националне системе;
- дефинисаним системом осигурања квалитета усклађеним са начелима Болоњске и Копенхагеншке декларације;
- усклађеношћу са европским начелима признавања неформалног и информалног учења;

⁵ Европски парламент и Савет Европе су донели Препоруку о увођењу Европског оквира квалификација за целоживотно учење. (Службени лист Европске уније, 2008/C111/01)

⁶ http://ec.europa.eu/eqf/compare_en.htm / децембар 2012.

- употребом система преноса и акумулације исхода учења (кредита/бодова);
- јасним дефинисањем улоге и одговорности свих страна у земљи;
- успостављањем механизма сарадње са ЕУ институцијама и међу државама.

Чињеница да је број класификационих нивоа по којима су разврстане квалификације истоветан у НОКС-у и ЕОК-у (осам), учиниће процес повезивања и упоређивања националних квалификација у Србији са квалификацијама других земаља преко ЕОК-а лакшим.

Препоруком Савета Европе и Европског парламента о успостављању Европског оквира квалификација, позивају се земље чланице да повежу своје националне системе квалификација са ЕОК-ом тако што ће успоставити однос својих нивоа националних квалификација са релевантним нивоима ЕОК-а и тамо развити националне оквире квалификација, у складу са националном легислативом и праксом. Као земља која тежи чланству у ЕУ, прихватањем ових препорука, Србија чини корак напред на том путу. Критеријуми и процедуре за повезивање НОКС-а и ЕОК-а утврђени су у документу Европског центра за развој стручног образовања⁷ (енг. *CEDEFOP*), а дати су у Прилогу 4 овог документа.

Успех примене ЕОК-а ће зависити од транспарентности процеса међународног повезивања, као и од поверења међу заинтересованим учесницима, које проистиче из тих процеса. Зато је од кључне важности да се процес успостављања односа заснива на истим принципима и, истовремено, да се разумеју разлози постојања различитих методологија и могућих интерпретација заједничких критеријума.

1.6. Учесници у развоју и имплементацији Националног оквира квалификација у Србији

У процесу развоја НОКС-а учествују различите интересне групе – привредни субјекти и њихове асоцијације, институције за образовање и запошљавање, синдикалне организације, државне институције, локална самоуправа, директори установа/организација, наставници/инструктори, као и ученици/полазници. У процесу идентификовања потреба за квалификацијама, заинтересовани учесници непосредне активности спроводе у секторским већима.

Секторска већа образује Савет за стручно образовање и образовање одраслих као своје сталне комисије, формиране за секторе (подручја) рада према Јединственој номенклатури занимања.

Чланове секторских већа чине представници привредних субјеката из области за коју је формирано секторско веће, представници привредних, струковних комора, удружења послодаваца, стручњака из области стручног образовања и образовања одраслих, организације надлежне за послове запошљавања, представници министарстава надлежних за послове: образовања, привреде, запошљавања, рада, социјалне и омладинске политике, представници заједнице стручних школа, репрезентативних гранских синдиката и представници високошколских институција.

У процесу развоја и имплементације НОКС-а, основни задаци секторских већа су да:

- анализирају постојеће и одређују потребне квалификације у одређеном сектору;
- идентификују квалификације које треба осавременити;
- идентификују квалификације које више не одговарају потребама сектора;
- утврђују предлог стандарда квалификација у оквиру сектора;
- разматрају импликације националног оквира квалификација на квалификације унутар сектора;
- предлажу листу квалификација по нивоима и врстама које могу да се стичу признавањем претходног учења.

Секторским већима стручну и техничку подршку обезбеђује Завод за унапређивање образовања и васпитања - Центар за стручно образовање и образовање одраслих.

⁷ Referencing National Qualifications Levels to the EQF, European Qualifications Framework Series: Note 3, 21.3.2011.
http://ec.europa.eu/eqf/documentation_en.htm / децембар 2012.

1.7. Функције и корисници Националног оквира квалификација у Србији

Национални оквир квалификација у Србији користе сви заинтересовани учесници из сфере рада и образовања јер успостављен оквир доприноси обезбеђивању квалитета како резултата процеса рада, тако и стручног образовања и обучавања. Дакле, из функције НОКС-а директно произилазе и субјекти, односно корисници.

Успостављен НОКС омогућиће јединствено статистичко праћење образовања, усклађивање евиденција у области образовања и запошљавања, као и упоредивост са другим системима у Европи. Према томе, корисници НОКС-а су државне институције, јавне службе, фондови итд.

Предузећа, реализатори програма образовања и државни субјекти који утичу на систем образовања и запошљавања имају директну корист од успостављеног НОКС-а у делу планирања развоја људских ресурса, образовања и запошљавања. Увођење технолошких новина у радни процес подразумева да кадрови располажу новим знањима која се морају унети у планове развоја кадрова и образовања. Зато се планирање развоја кадрова не може вршити само квантитативно, већ и квалитативно, а то обухвата образовну структуру, способности, вештине и искуство.

Стручњаци за каријерно вођење и саветовање, саветници за запошљавање, као и лица која се опредељују за запошљавање или даље учење имају директну корист од успостављања НОКС-а, с обзиром на то да се информације о занимањима које се пружају или добијају морају заснивати на реалним информацијама и прогнозама будућег развоја занимања, а у складу с тим и прогнозама о будућем запошљавању или учењу. Стога су стандарди квалификација, који су развијени у складу са савременим и будућим захтевима тржишта рада, једини и прави извор за каријерно вођење и саветовање.

Посредовање при запошљавању и/или запошљавање претпоставља успостављене везе између захтева рада и професионалних могућности лица која ће вршити одређени посао, односно задовољити захтеве рада. Стога су сви (службе и агенције за запошљавање, привредна друштва и лица која се запошљавају) заинтересовани за прикупљање поузданих информација о захтевима рада (знања, вештине, способности итд.) са једне, и о карактеристикама лица која желе да се запосле, са друге стране.

Учесници у изради и евалуацији програма стручног образовања и обучавања су заинтересовани за утврђивање свих аспеката и компонената и конкретних програмских садржаја стручног образовања. У складу са тим, неопходно је утврдити карактеристичне дужности (групе послова) и задатке на основу којих стручњаци релативно прецизно могу дефинисати потребан обим и ниво конкретних програмских садржаја сваке квалификације. Квалификације одобрене кроз НОКС спецификују циљеве и исходе учења (засноване на дужностима и задацима), али конкретан садржај програма који је неопходан за достизање исхода се не спецификује унутар саме квалификације, односно стандарда квалификације, већ је то предмет рада стручњака за развој и процену програма образовања и обучавања.

На основу конципираних и програмираних садржаја стручног образовања и обучавања, врши се реализација програма чији су носиоци акредитовани реализатори програма (школе и приватне организације), а директни учесници - наставници/инструктори и лица која уче.

Лица која уче имају директну корист у процесу сертификације (кроз полагање испита након завршеног програма стручног образовања или обучавања, или кроз процес признавања претходног учења - на основу радног и животног искуства). У складу са тим, у процесу испитивања за стицање квалификације директни учесници су испитна тела и испитивачи, а корисници су кандидати.

На основу изнетог, може се рећи да су користи НОКС-а:

- обезбеђивање квалификација које препознаје реалан сектор рада;
- додељивање поузданих и праведних сертификата појединцима када достигну одређени ниво стручне компетентности;
- обезбеђивање квалитета у процесу стицања диплома или сертификата;
- планирање и спровођење програма образовања или обучавања које доводи ученике или полазнике до прописаних исхода;
- вођење евиденције лица која су стекла различите нивое стручне компетентности;
- повећање броја лица која стичу квалификације кроз неформално образовање и процес признавања претходног учења;
- препознавање акредитованих и поузданих пружалаца обука одраслих;
- планирање развоја људских ресурса на макро и микро плану;
- каријерно вођење и саветовање.

1.8. Нивои квалификација и њихови дескриптори

Интегрални национални оквир квалификација у Србији има осам нивоа. У НОКС-у, за сваки ниво квалификација, од првог до петог, утврђени су описи знања, вештина као и способности и ставова (у даљем тексту: дескриптори) неопходни за обављање посла или даље учење (Табела 2).

Дескриптори знања су искази о комплексности стручних знања која су неопходна за обављање задатка, посла или занимања⁸. Знање у овом контексту представља скуп стечених и повезаних чињеница, принципа, теорија и пракси (искустава) који су у вези са одређеним пољем рада или учења.

Дескриптори вештина односе се на когнитивне (логичко, интуитивно и креативно мишљење), психомоторичке (физичка спретност, употреба метода, инструмената, алата и материјала) и/или социјалне вештине (комуникајске и презентацијске вештине, рад у тиму), а чију диференцираност по нивоима одређују:

- сложеност и разноврсност послова⁹;
- предвидивост ситуација/услова;
- детерминисаност или стандардизованост послова;
- примена метода и техника;
- креирање нових решења;
- коришћење информација (вештине прикупљања, избора, обраде, примене и креирања информација);
- руковање прибором, алатима, машинама, опремом, постројењима;
- коришћење материјала.

Дескриптори способности и ставова односе се на самосталност, одговорност и управљање, а могу бити:

- различити нивои самосталности у раду;
- преузимање одговорности за сопствени рад и/или рад других уз спецификовање у односу на средства, поступке, процедуре и одлуке;
- планирање, организовање и вредновање сопственог рада и/или рада других.

⁸ Задатак, посао и занимање представљају категорије рада, а разликују се у зависности од обима.

⁹ Посао у контексту описа вештина и ставова представља одредницу рада, а не јединицу рада као што је то случај код описа знања по нивоима.

Табела 2 – Дескриптори нивоа квалификација

Ниво	Знање	Вештине	Способности и ставови
Лице са стеченим нивоом квалификације:			
I	Поседује основна практична стручна знања за обављање задатака и/или за даље учење.	Примењује основне вештине потребне за обављање једноставних, потпуно предвидивих задатака. Рукује основним прибором и алатима и користи основне материјале за рад.	Обавља задатке према једноставним усменим и писаним упутствима, уз стални или повремени надзор, у зависности од природе посла. Врши личну припрему за извршење посла. Преузима одговорност за личне активности и поверена средства.
II	Поседује практична стручна знања за обављање групе сродних задатака – посла и/или за даље учење.	Примењује основне вештине потребне за обављање мање сложених, унапред утврђених оперативних послова. Рукује алатима и машинама уз детаљна техничка упутства и користи основне материјале.	Обавља послове у складу са утврђеним техничко-технолошким поступцима, уз повремени надзор. Врши личну припрему и припрему средстава за извршење посла. Преузима одговорност за примену утврђених поступака, средстава и организацију сопственог рада.
III	Поседује практична стручна знања са елементима теорије за обављање групе сродних послова - занимања и/или за даље учење.	Примењује вештине потребне за обављање средње сложених, разноврсних, повремено нестандартних оперативних послова. Прикупља и врши избор информација. Рукује специјализованом опремом, машинама и постројењима и користи различите материјале.	Обавља послове у складу са утврђеним техничко-технолошким процедурама, уз повећану самосталност. Врши организовање сопственог рада и/или рада других. Преузима одговорност за примену процедура, средстава и организацију сопственог рада.
IV	Поседује стручна знања која обухватају и теоријске концепте са елементима апстракције за обављање групе сродних занимања и/или за даље учење.	Примењује вештине потребне за обављање сложених, разноврсних, учестало нестандартних послова користећи различите методе и технике. Примењује и обрађује информације. Рукује различитом опремом, машинама и постројењима и користи различите материјале.	Обавља послове претежно самостално и уз повремене консултације. Врши организовање и контролисање сопственог рада и/или рада других и обучавање других за рад. Преузима одговорност за избор поступака, средстава и организацију сопственог рада или рада групе.
V	Поседује продубљена теоријска и практична стручна знања за решавање проблема у сложеним или специјализованим занимањима и/или за даље учење.	Примењује вештине потребне за обављање сложених, специфичних и углавном нестандартних послова који захтевају учествовање у креирању информација и нових решења. Рукује специјализованом опремом, машинама и постројењима и користи специјалне материјале.	Обавља послове са великом самосталношћу у одлучивању. Врши организовање, контролисање и вредновање сопственог рада и/или рада других, као и обучавање других за рад. Преузима одговорност за одређивање сопственог начина и метода рада, као и за оперативни рад других.

Ради лакшег разумевања сваког нивоа, у поглављу 2.1.6. су дати примери спецификације нивоа квалификација - поред знања, вештина, способности и ставова, наведене су и додатне информације за сваки ниво квалификација посебно.

2. СИСТЕМ КВАЛИФИКАЦИЈА

Интеграција и координација постојећих квалификација и система квалификација у Србији (систем квалификација високог образовања, систем квалификација средњег стручног образовања, квалификације у образовању одраслих, квалификације у приватном сектору итд.) резултира стварањем свеобухватног система националних квалификација. Само оне квалификације које су уређене Националним оквиром квалификација у Србији су признате на националном нивоу и регистроване су у *Каталогу националних квалификација*.

У наставку овог документа под појмом *квалификација* подразумева се *национална квалификација*, осим ако није другачије наведено.

2.1. КАРАКТЕРИСТИКЕ КВАЛИФИКАЦИЈА У СРБИЈИ

2.1.1. Квалификација и стандард квалификације

Квалификација је формално признање стечених компетенција. Појединац стиче квалификацију када надлежно тело утврди да је достигао исходе учења према задатом стандарду квалификације, што се потврђује јавном исправом (диплома или сертификат).

Стандард квалификације је основ за стицање квалификације у стручном образовању на одређеном нивоу захтевности и одређује стручне компетенције и јединице компетенција потребне за обављање посла или групе сличних послова, односно представља скуп стручних компетенција значајних за запошљавање, које се могу стећи кроз формално образовање, неформално образовање одраслих или информално учење, односно радно искуство.

Стандард квалификације садржи обавезне елементе, и то:

1. назив и шифру
2. ниво
3. трајање програма образовања/обучавања за стицање квалификације
4. начин стицања
5. предуслове за стицање
6. врсту јавне исправе
7. даљу проходност у систему квалификација
8. опис рада
9. циљеве и исходе учења
10. начин провере достигнутог исхода учења.

Квалификације, односно стандарди квалификација су садржани у *Каталогу националних квалификација*, који је део НОКС-а у целини.

2.1.2. Назив и шифра квалификације

Назив и шифра квалификације су елементи утврђени стандардом квалификације, а чине елементарни исказ у листи квалификација у оквиру *Каталога националних квалификација*. Овим елементима обезбеђује се препознатљивост и јединственост конкретне квалификације.

Препознатљивост значи да је квалификација конкретног назива национално призната и препозната на тржишту рада. *Јединственост* (уникатност) значи да је конкретна квалификација „једна и једина“, што истиче њену посебност у односу на све друге квалификације у *Каталогу националних квалификација*.

Назив квалификације представља лексички израз који пружа сажету информацију о квалификацији, довољан за њено основно препознавање. Назив квалификације је заснован на њеном садржају (најчешће означен карактеристичном активношћу, предметом или средством рада), у духу је српског језика и преводив (упоредив) је. Део назива квалификације може да означава *звање* само у случају да је оно утврђено међународним конвенцијама (нпр. у

поморству или ваздухопловству). Назив квалификације, по правилу, не садржи опис *положаја у подели рада* тј. организацији посла, нпр. млађи-старији, први-други, виши-нижи, главни-помоћни и сл.

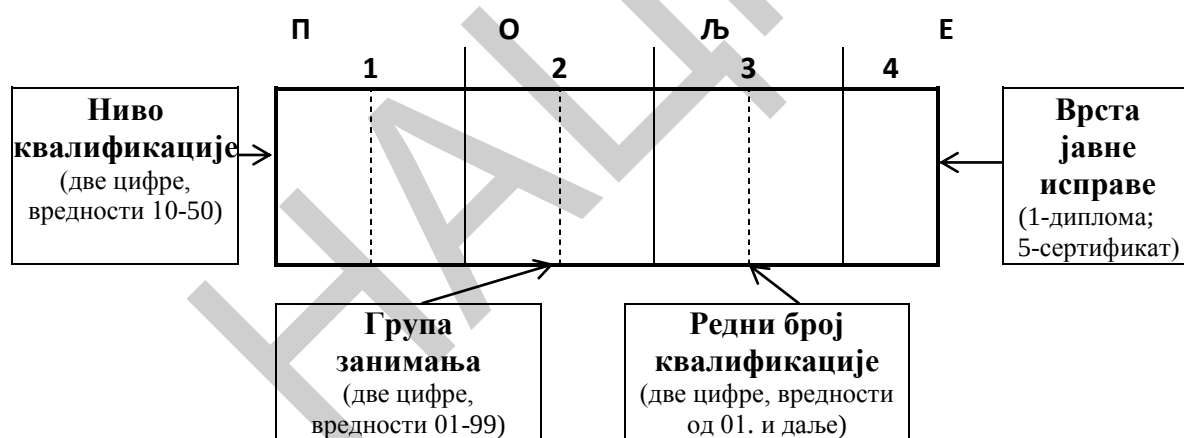
С обзиром на то да НОКС обухвата велики број националних квалификација, ради уређења и експлоатације оваквог система података о квалификацијама, врши се одговарајуће нумеричко шифрирање сваке квалификације. *Шифра квалификације* је нумерички код којим се врши њено разврставање:

- по нивоима (од 1 до 5),
- по групама занимања и подручјима рада из Јединствене номенклатуре занимања (ЈНЗ)¹⁰
- по врсти јавне исправе (диплома или сертификат).

Шифру квалификације чине четири поља (Схема 1) са следећим значењем:

- прво поље (двомесно, двоцифрено) означава ниво квалификације, тако да вредност 10. означава први ниво, вредност 20. означава други ниво, и тако даље до вредности 50. која означава квалификацију петог нивоа;
- друго поље (двомесно) садржи редни број групе занимања из ЈНЗ-а (двоцифрени број чије су вредности у интервалу од 01. до 99), у коју се разврстава конкретна квалификација;
- треће поље (двомесно) означава редни број квалификације (двоцифрени број, почетна вредност 01);
- четврто поље означава врсту јавне исправе, тако да број 1 означава диплому, а број 5 означава сертификат.

Схема 1: Структура шифре квалификације

Пример:

- квалификација *пекар на трећем нивоу, са дипломом стеченом након трогодишњег школовања*, имаће шифру 30.05.01.1
- истовремено, квалификација *пекар на трећем нивоу, стечена неформалним образовањем или признавањем претходног учења*, имаће шифру 30.05.01.5.

У наведеном примеру нумеричке ознаке имају следеће значење:

- у оба случаја број 30. означава квалификацију трећег нивоа;
- 05 је редни број групе занимања Прерађивачи хране и пића из ЈНЗ-а (којој по садржају рада припада пекарство);
- број 01. означава редни број квалификације у оквиру Прерађивачи хране и пића;
- број 1 означава диплому, а број 5 означава сертификат.

¹⁰ Јединствена номенклатура занимања, Савремена администрација, Београд, 1990.; Хоризонтална класификација занимања - ЈНЗ се налази у Прилогу 2.

Дакле, у овом примеру обе квалификације имају исту вредност на тржишту рада, а њихова разлика се огледа само у путевима до стицања квалификације, као и могућностима даљег образовања лица са овим квалификацијама. Зато ће у *Каталогу националних квалификација* ово бити две различите квалификације (30.05.01.1 *Пекар* и 30.05.01.5 *Пекар*) које се једнако вреднују на тржишту рада, јер носиоци ових квалификација имају исте компетенције за обављање посла.

2.1.3. Начини стицања квалификација

Уважавајући концепт целоживотног учења, НОКС омогућује различите начине и путеве стицања квалификација свих нивоа у сваком животном добу, па се у складу са тим разликују:

- квалификације које се стичу формалним образовањем (школовањем), након чега се издаје диплома или уверење као јавна исправа;
- квалификације које се стичу неформалним образовањем (најчешће обуком или оспособљавањем), након чега се издаје сертификат као јавна исправа;
- квалификације које се стичу информалним учењем (признавањем претходног учења на основу радног или животног искуства), након чега се издаје сертификат као јавна исправа.

Исходи стручног дела формалног и неформалног образовања и информалног учења (признавања претходног учења) су веома слични, али је неопходна дистинкција како би се препознале разлике у делу учења који се односи на општа знања.

Формално образовање

Формално образовање представља организован процес учења који се остварује на основу наставних планова и програма основног и средњег образовања и програма других облика стручног образовања прилагођених потребама тржишта рада. Формално образовање омогућује ширу припрему за укључивање у свет рада, са континуираним општим образовањем и основом за даљу проходност у систему образовања.

Основно образовање и васпитање је по закону обавезно и траје осам година. Посебно се издваја функционално основно образовање одраслих.

Основно образовање одраслих (по моделу функционалног основног образовања одраслих) је конципирано у три циклуса. Први циклус обухвата прва четири разреда основног образовања, а други циклус пети и шести. Трећи циклус, који обухвата седми и осми разред основног образовања, обухвата и стручну обуку којом се стичу знања и вештине за обављање једноставних занимања, а којом се стичу квалификације првог или другог нивоа.

Средње образовање може бити опште (тзв. гиманзијско), стручно и уметничко. Како је предмет НОКС-а законски усмерен на средње стручно образовање, свако даље навођење формалног образовања ће се односити искључиво на средње стручно образовање осим у случају ФООО.

Средње стручно образовање може бити у четворогодишњем односно трогодишњем трајању. Међутим, оно обухвата и различите облике образовања, који омогућују стицање квалификација на различитим нивоима кроз стручно оспособљавање и обуку, образовање за рад, мајсторско и специјалистичко образовање.¹¹

¹¹ Комплетан приказ релација нивоа квалификација и начина њиховог стицања представљен је у поглављу 2.1.6.

Неформално образовање

С обзиром на то да одрасли првенствено имају потребу за знањима и вештинама неопходним за обављање посла, они чешће стичу квалификације кроз процес неформалног образовања и обучавања или информалног учења, односно кроз процес признавања претходног учења.

Неформално образовање одраслих представља организован процес учења одраслих на основу посебних програма, у циљу стицања знања, вештина, способности, ставова и вредности усмерених на лични развој, рад и запошљавање и социјалне активности.

Неформалним образовањем је могуће стећи квалификације на свим нивоима, осим на четвртом.

Информално учење

Информално учење одраслих представља процес самосталног стицања знања, вештина, способности и ставова у свакодневном животном, радном и социјалном окружењу, које се кроз поступак признавања може проценити у односу на стандард квалификације.

Признавање претходног учења

Признавање претходног учења (ППУ)¹² је процес који захтева време и специфичну припрему појединца и стога је ствар индивидуалног избора. Са аспекта појединца, циљеви ППУ су евалуација релевантних вредности претходног учења на основу искуства, као и повећање самопоштовања и самопоуздања појединца који има радно искуство, а нема сертификат.

Кроз процес ППУ могуће је стицање квалификација до највише петог нивоа, али искључиво за оне квалификације којима буде додељена таква могућност.

На четвртом нивоу је могуће приступање процесу ППУ у случају преквалификације (нпр. лице са завршеном гимназијом након две године радног искуства као пословни администратор може кроз ППУ стећи квалификацију четвртог нивоа под називом *пословни администратор*).

На петом нивоу је могуће приступање процесу ППУ у случају доквалификације (нпр. лице са завршеном гимназијом након две године радног искуства као туристички водич може кроз ППУ стећи квалификацију петог нивоа под називом *туристички водич*).

Признавање корпорацијских квалификација

У условима глобализације и повећане мобилности савременог човека, са становишта стечених квалификација, интересантан је однос према квалификацијама које су настале под окриљем и за потребе мултинационалних компанија (нпр. *Coca-Cola* или *McDonalds*) или пропульзивних сектора као што је сектор информационо-комуникационих технологија (нпр. *Microsoft* или *Oracle*), а односе се на специфичне компетенције. Пошто су ове квалификације наднационалне, носилац ових квалификација своје стечене компетенције може валидирати поступком ППУ у Србији. Осим тога, независно од НОКС-а, аутономно је право послодавца да ангажује лица са овим квалификацијама.

2.1.4. Предуслови за стицање квалификације у систему квалификација

Предуслови за приступање НОКС-у јесу минимални услови које лице мора да испуни да би ушло у процес стицања квалификације на одређеном нивоу. Они су саставни део сваког стандарда квалификације у којима су конкретно дефинисани у односу на начин стицања квалификације (формално образовање, неформално образовање или признавање претходног учења) и узраст лица (млади и одрасли).

¹² Признавање претходног учења у овом документу је терминолошки еквивалент валидацији неформалног и информалног учења, као што је у Препоруци Европског савета. (Службени лист Европске уније бр. 2012/C 398/01)
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:398:0001:0005:EN:PDF>

Први ниво - Приступ стицању квалификација омогућује се лицима са претходно завршеним основним образовањем или другим циклусом функционалног основног образовања одраслих. У случају ППУ, поред завршеног основног образовања, неопходна је и једна година одговарајућег радног искуства.

Други ниво - Приступ стицању квалификација омогућује се лицима са претходно завршеним основним образовањем или другим циклусом функционалног основног образовања одраслих. У случају ППУ, поред завршеног основног образовања, неопходне су и две године одговарајућег радног искуства.

Трећи ниво - Приступ стицању квалификација омогућује се лицима са претходно завршеним основним образовањем или стеченом квалификацијом првог или другог нивоа. У случају ППУ поред завршеног основног образовања, неопходно је и пет година одговарајућег радног искуства.

Четврти ниво - Приступ стицању квалификација омогућује се лицима са претходно завршеним основним образовањем или стеченом квалификацијом трећег нивоа за доквалификацију.

Пети ниво - Приступ стицању квалификација омогућује се лицима са завршеним трогодишњим или четворогодишњим средњим образовањем, а са две или пет година одговарајућег радног искуства у зависности од начина стицања. Стечена квалификација на петом нивоу првенствено је намењена тржишту рада и нема утицаја на наставак школовања у оквиру високог образовања.

2.1.5. Трајање образовања потребно за стицање квалификација

Минимално трајање програма формалног или неформалног образовања/обучавања за стицање квалификације утврђено је стандардом квалификације.

Трајање програма формалног образовања регулисано је законом.

Програми средњег стручног образовања за младе трају три (трећи ниво квалификација), односно четири године (квалификације нивоа четири).

У случају формалног средњег стручног образовања одраслих, програми морају бити прилагођени потребама и могућностима одраслих, као и захтевима тржишта рада. У том случају, образовање траје две године када се ради о квалификацијама нивоа три, односно три године када се ради о квалификацијама нивоа четири.

Формално образовање за стицање квалификација нивоа пет (мајсторско односно специјалистичко образовање) траје једну или две године и може му приступити свако лице које поседује најмање две године радног искуства у одређеном занимању.

Програми неформалног образовања за стицање квалификације имају следеће трајање, зависно од нивоа:

- *први ниво* – не краће од 120 сати
- *други ниво* – не краће од 240 сати
- *трећи ниво* – не краће од 1.000 сати (током најмање шест месеци, а највише две године)
- *пети ниво* – не краће од шест месеци ни дуже од две године.

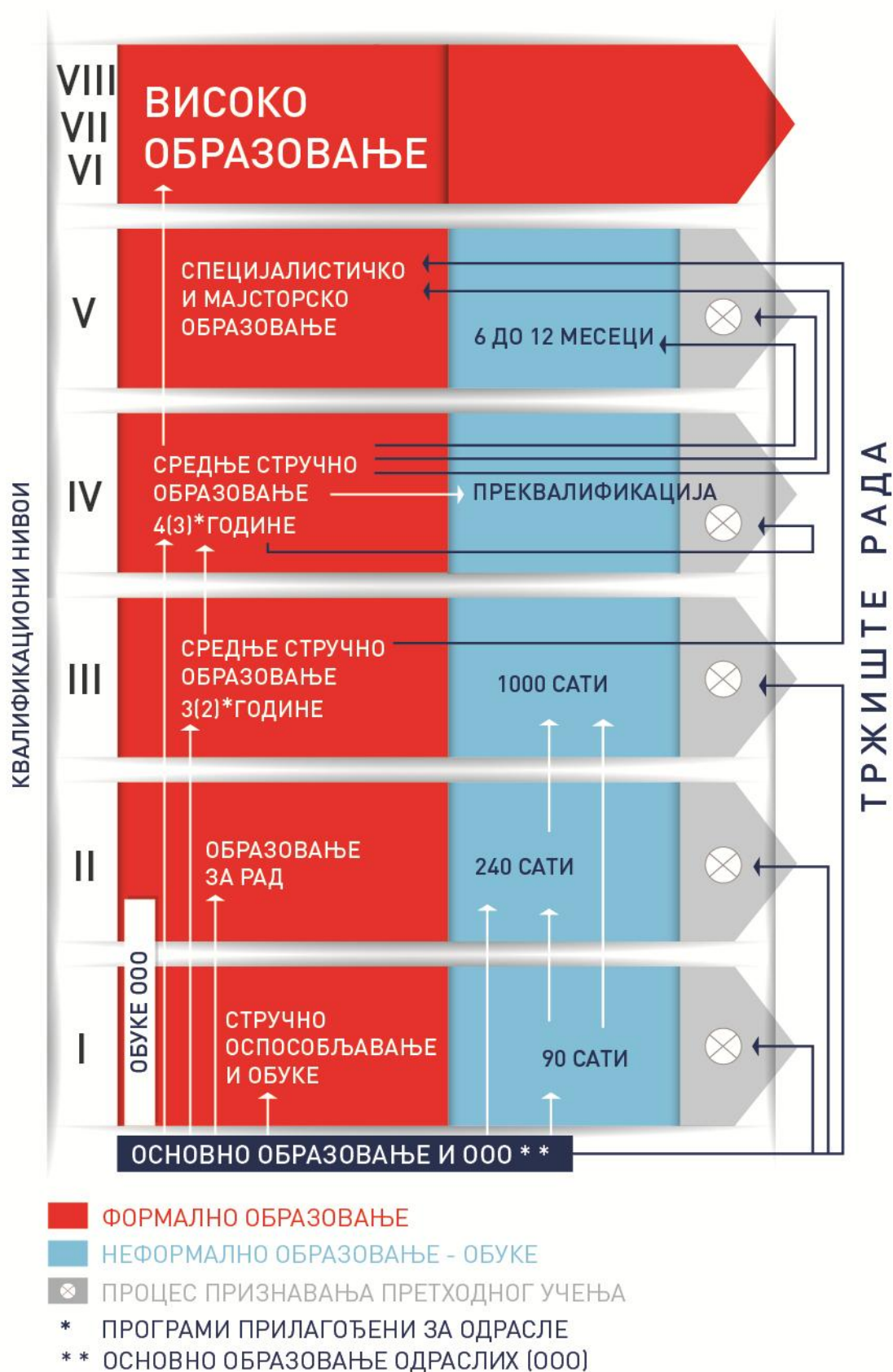
Утврђеним трајањем неформалног образовања/обучавања на претходно описани начин, обезбеђује се основни кредибилитет процеса стручног образовања младих и одраслих тј. доприноси се осигурању квалитета у процесу стицања квалификација на одређеном нивоу.

У складу са тим, трајање образовања/обучавања је основ за увођење кредитног система (бодова) у стручно образовање односно образовање одраслих.

2.1.6. Спецификације нивоа квалификација

Нивои квалификација од првог до петог могу се приказати шематски, на следећи начин:

Схема 2: Преглед проходности између нивоа и начина стицања квалификација

Сви садржаји који дефинишу ниво квалификације - дескриптори, начин стицања, предуслови, минимално трајање програма, исправа, вертикална проходност – приказани су у предстојећим табелама¹³, појединачно за сваки ниво.

КВАЛИФИКАЦИЈЕ ПРВОГ НИВОА

ОКВИР КВАЛИФИКАЦИЈА	Дескриптори нивоа	Знање	Поседује основна практична стручна знања за обављање задатака и/или за даље учење.
		Вештине	Примењује основне вештине потребне за обављање једноставних, потпуно предвидивих задатака. Рукује основним прибором и алатима и користи основне материјале за рад.
		Способности и ставови	Обавља задатке према једноставним усменим и писаним упутствима, уз стални или повремени надзор, у зависности од природе посла. Врши личну припрему за извршење посла. Преузима одговорност за личне активности и поверена средства.

СИСТЕМ КВАЛИФИКАЦИЈА	Начин стицања	Формално образовање (Стручно оспособљавање и обуке)	Функционално основно образовање одраслих	Неформално образовање	Признавање претходног учења
	Предуслови	Завршено основно образовање	Завршен други циклус	Завршено основно образовање	Завршено основно образовање и стечено одговарајуће радно искуство у трајању од годину дана
	Минимално трајање програма	До 1 године	90 сати обуке	90 сати обуке	-
	Исправа	Уверење о положеном испиту за стручну оспособљеност	Уверење о положеном испиту за обуку	Сертификат	Сертификат
	Вертикална проходност	Стицање квалификације другог или трећег нивоа (кроз неформално образовање или ППУ)			
	Пример¹⁴	Обука за монтажера подних облога	Обука за монтажера подних облога	Обука за израду тестенина	Корпар

¹³ Скраћенице у табелама: ФООО – Функционално основно образовање одраслих, ППУ – Признавање претходног учења

¹⁴ Примери су навођени из Правилника о програму огледа функционалног основног образовања одраслих Рома („Просветни гласник РС“, број 7/2006), Правилника о програму огледа обука одраслих („Просветни гласник РС“, број 2/2009), Правилника о програму огледа функционалног основног образовања одраслих („Просветни гласник РС“, број 6/2011).

КВАЛИФИКАЦИЈЕ ДРУГОГ НИВОА

ОКВИР КВАЛИФИКАЦИЈА	Дескриптори нивоа	Знање	Поседује практична стручна знања за обављање групе сродних задатака – посла и/или за даље учење.
		Вештине	Примењује основне вештине потребне за обављање мање сложених, унапред утврђених оперативних послова. Рукује алатима и машинама уз детаљна техничка упутства и користи основне материјале.
		Способности и ставови	Обавља послове у складу са утврђеним техничко-технолошким поступцима, уз повремену надзор. Врши личну припрему и припрему средстава за извршење посла. Преузима одговорност за примену утврђених поступака, средстава и организацију сопственог рада.

СИСТЕМ КВАЛИФИКАЦИЈА	Начин стицања	Формално образовање (Образовање за рад)	Функционално образовање одраслих	Неформално образовање	Признавање претходног учења
	Предуслови	Завршено основно образовање	Завршен други циклус	Завршено основно образовање	Завршено основно образовање и стечено одговарајуће радно искуство у трајању од две године
	Минимално трајање програма	2 године	240 сати обуке	240 сати обуке	-
	Исправа	Диплома о стеченом образовању за рад у трајању од две године	Сертификат	Сертификат	Сертификат
	Вертикална проходност	Стицање квалификације трећег нивоа (кроз неформално образовање или ППУ)			
	Пример¹⁵	-	Обука за заваривање гасом	Обука за извођење димничарских радова	Геронтодомаћица

¹⁵ Ibid

КВАЛИФИКАЦИЈЕ ТРЕЋЕГ НИВОА

ОКВИР КВАЛИФИКАЦИЈА	Дескриптори нивоа	Знање	Поседује практична стручна знања са елементима теорије за обављање групе сродних послова – занимања и/или за даље учење.
		Вештине	Примењује вештине потребне за обављање средње сложених, разноврсних, повремено нестандартних оперативних послова. Прикупља и врши избор информација. Рукује специјализованом опремом, машинама и постројењима и користи различите материјале.
		Способност и ставови	Обавља послове у складу са утврђеним техничко-технолошким процедурама, уз повећану самосталност. Врши организовање сопственог рада и/или рада других. Преузима одговорност за примену процедура, средстава и организацију сопственог рада.

СИСТЕМ КВАЛИФИКАЦИЈА	Начин стицања	Формално образовање (Средње стручно образовање)	Неформално образовање	Признавање претходног учења
	Предуслови	Завршено основно образовање	Стечена квалификација првог или другог нивоа	Завршено основно образовање и стечено одговарајуће радно искуство у трајању од пет година
	Минимално трајање програма	3 године или 2 године за одрасле	1.000 сати обуке	-
	Исправа	Диплома о стеченом средњем образовању и Уверење о положеним испитима у оквиру савладаног програма за образовни профил ¹⁶	Сертификат	Сертификат
	Вертикална проходност	Стицање квалификације четвртог нивоа (за доквалификацију) или квалификације петог нивоа (за мајсторство/специјализацију)	-	-
	Пример	Пекар - Диплома	Пекар - Сертификат	Пекар - Сертификат

¹⁶ Уверење о положеним испитима у оквиру савладаног програма за образовни профил је предвиђено само за образовне профиле чији су програми засновани на стандарду квалификације.

КВАЛИФИКАЦИЈЕ ЧЕТВРТОГ НИВОА

ОКВИР КВАЛИФИКАЦИЈА	Дескриптори нивоа	Знање	Поседује стручна знања која обухватају и теоријске концепте са елементима апстракције за обављање групе сродних занимања и/или за даље учење.
		Вештине	Примењује вештине потребне за обављање сложених, разноврсних, учестало нестандартних послова примењујући различите методе и технике. Примењује и обрађује информације. Рукује различитом опремом, машинама и постројењима и користи различите материјале.
		Способности и ставови	Обавља послове претежно самостално и уз повремене консултације. Врши организовање и контролисање сопственог рада и/или рада других и обучавање других за рад. Преузима одговорност за избор поступака, средстава и организацију сопственог рада или рада групе.

СИСТЕМ КВАЛИФИКАЦИЈА	Начин стицања	Формално образовање (Средње стручно образовање)	Неформално образовање	Признавање претходног учења
	Предуслови	Завршено основно образовање или трогодишње средње образовање за доквалификацију	Завршено четворогодишње средње образовање (за преквалификацију)	Завршено четворогодишње средње образовање и стечено одговарајуће радно искуство у трајању од две године (за преквалификацију)
	Минимално трајање програма	Четири године или три године за одрасле	-	-
	Исправа	Диплома о стеченом средњем образовању и Уверење о положеним испитима у оквиру савладаног програма за образовни профил	Сертификат	Сертификат
	Вертикална проходност	Стицање квалификације петог нивоа (за специјализацију) или високо образовање	Стицање квалификације петог нивоа (кроз неформално образовање или ППУ)	Стицање квалификације петог нивоа (кроз неформално образовање или ППУ)
	Пример	Прехрамбени техничар - Диплома	Пословни администратор - Сертификат	Пословни администратор - Сертификат

КВАЛИФИКАЦИЈЕ ПЕТОГ НИВОА

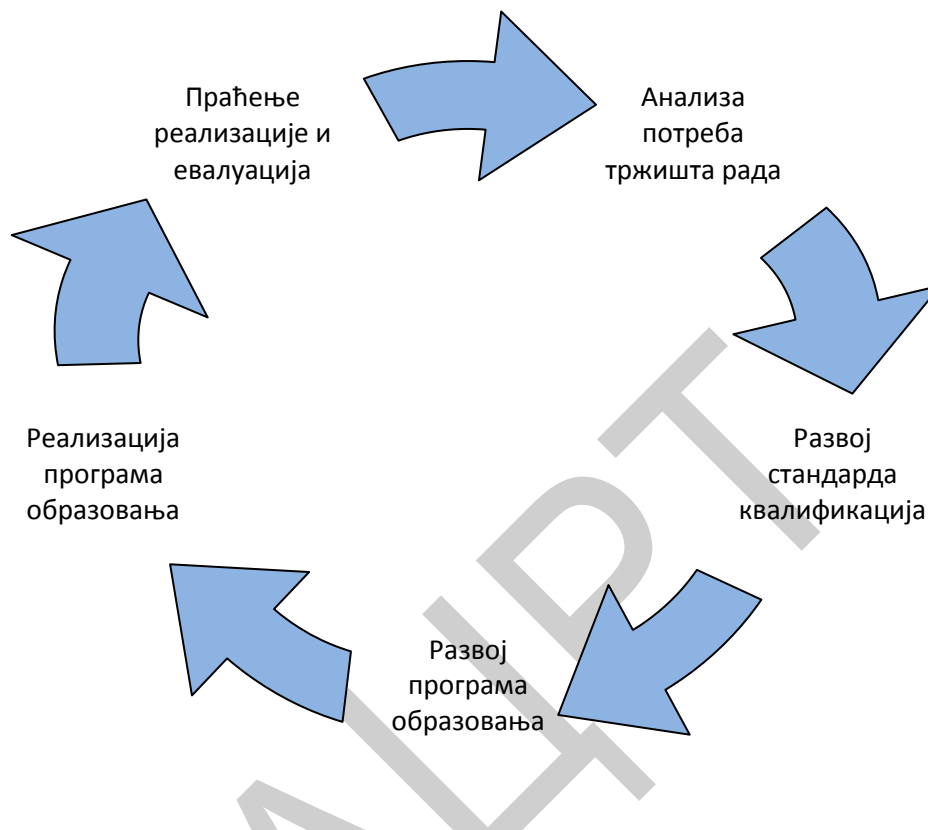
ОКВИР КВАЛИФИКАЦИЈА	Дескриптори нивоа	Знање	Поседује продубљена теоријска и практична стручна знања за решавање проблема у сложеним или специјализованим занимањима и/или за даље учење.
		Вештине	Примењује вештине потребне за обављање сложених, специфичних и углавном нестандартних послова који захтевају учествовање у креирању информација и нових решења. Рукује специјализованом опремом, машинама и постројењима и користи специјалне материјале.
		Способности и ставови	Обавља послове са великом самосталношћу у одлучивању. Врши организовање, контролисање и вредновање сопственог рада и/или рада других, као и обучавање других за рад. Преузима одговорност за сопствене одлуке и оперативни рад других.

СИСТЕМ КВАЛИФИКАЦИЈА	Начин стицања	Формално образовање (Специјализација или мајсторство)	Неформално образовање	Признавање претходног учења
	Предуслови	Завршено трогодишње или четворогодишње средње образовање и две године одговарајућег радног искуства	Завршено четворогодишње средње образовање и две године одговарајућег радног искуства	Завршено четворогодишње средње образовање и стечено одговарајуће радно искуство у трајању од пет година
	Минимално трајање програма	1 до 2 године	6 месеци до 1 године	-
	Исправа	Уверење о положеном специјалистичком испиту или Мајсторско писмо	Сертификат	Сертификат
	Вертикална проходност	-	-	-
	Пример	Пекар - специјалиста Пекар - мајстор	Систем администратор	Туристички водич

2.2. ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ КВАЛИТЕТА У ПРОЦЕСУ СТИЦАЊА КВАЛИФИКАЦИЈА

Један од важних елемената НОКС-а је обезбеђивање квалитета у процесу развоја и стицања квалификација.

Схема 3: Механизми осигурања квалитета у процесу развоја и стицања квалификација

Обезбеђивање квалитета развоја квалификација подразумева дефинисање надлежних институција односно носиоца процеса развоја и њихових активности. Истовремено, обезбеђивање квалитета у процесу стицања квалификација подразумева, са једне стране, акредитацију пружаоца услуга формалног и неформалног образовања и обучавања или признавања претходног учења, а са друге стране, успостављање објективне провере и процене постигнућа појединаца које води издавању јавних исправа које су признате и препознате на тржишту рада.

Поред тога, да би заинтересоване стране у земљи и међународна заједница имале поверење у НОКС, треба да постоји одговарајућа процедура којом се осигурава да:

- квалификације одговарају сврси и да су добро осмишљене,
- квалификације буду одobreне од стране надлежне институције,
- програме који воде до квалификација реализују акредитовани пружаоци услуга образовања,
- систем провере и процене при стицању квалификација (без обзира на начин стицања, што се посебно односи на признавање претходног учења) буде релевантан и поуздан.

Дугорочно посматрано, актуелност националних квалификација подразумева њихово континуирано праћење и осавремењивање у складу са техничко - технолошким и друштвеним развојем. Стога је неопходно редовно ажурирање квалификација односно *Каталога националних квалификација*, у периоду од најмање пет година, а од стране надлежне институције.

Ефикасан систем обезбеђивања квалитета има елементе централизоване контроле тј. усклађен је са правилима и прописима на националном нивоу. Централизована регулација је неопходна у толикој мери колико је неопходно да се осигура испуњеност стандарда и адекватна заштићеност појединаца, послодаваца и пружаоца услуга образовања. Међутим, централизовано регулисање не подразумева и претерану бирократизацију, што директно зависи од одлука креатора политике којима је циљ да подстакну институције и организације на преузимање одговорности за квалитет процеса стицања квалификација.

2.2.1. Процес развоја квалификација

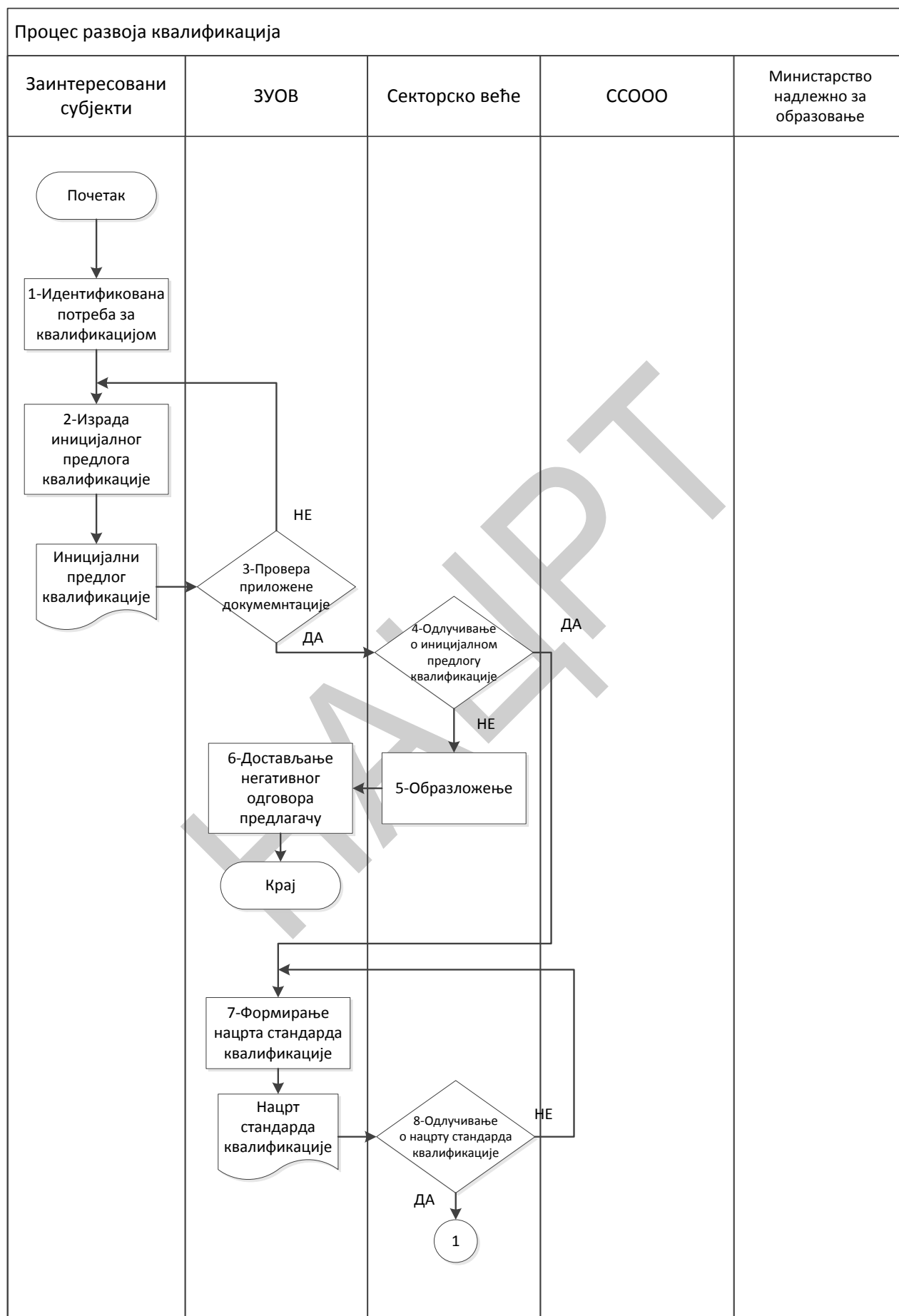
Носиоци процеса развоја квалификација су заинтересовани субјекти (послодавци, школе, организације које се баве образовањем одраслих итд.), Завод за унапређивање образовања и васпитања, Национална служба за запошљавање, секторска већа, Савет за стручно образовање и образовање одраслих, министарство надлежно за образовање.

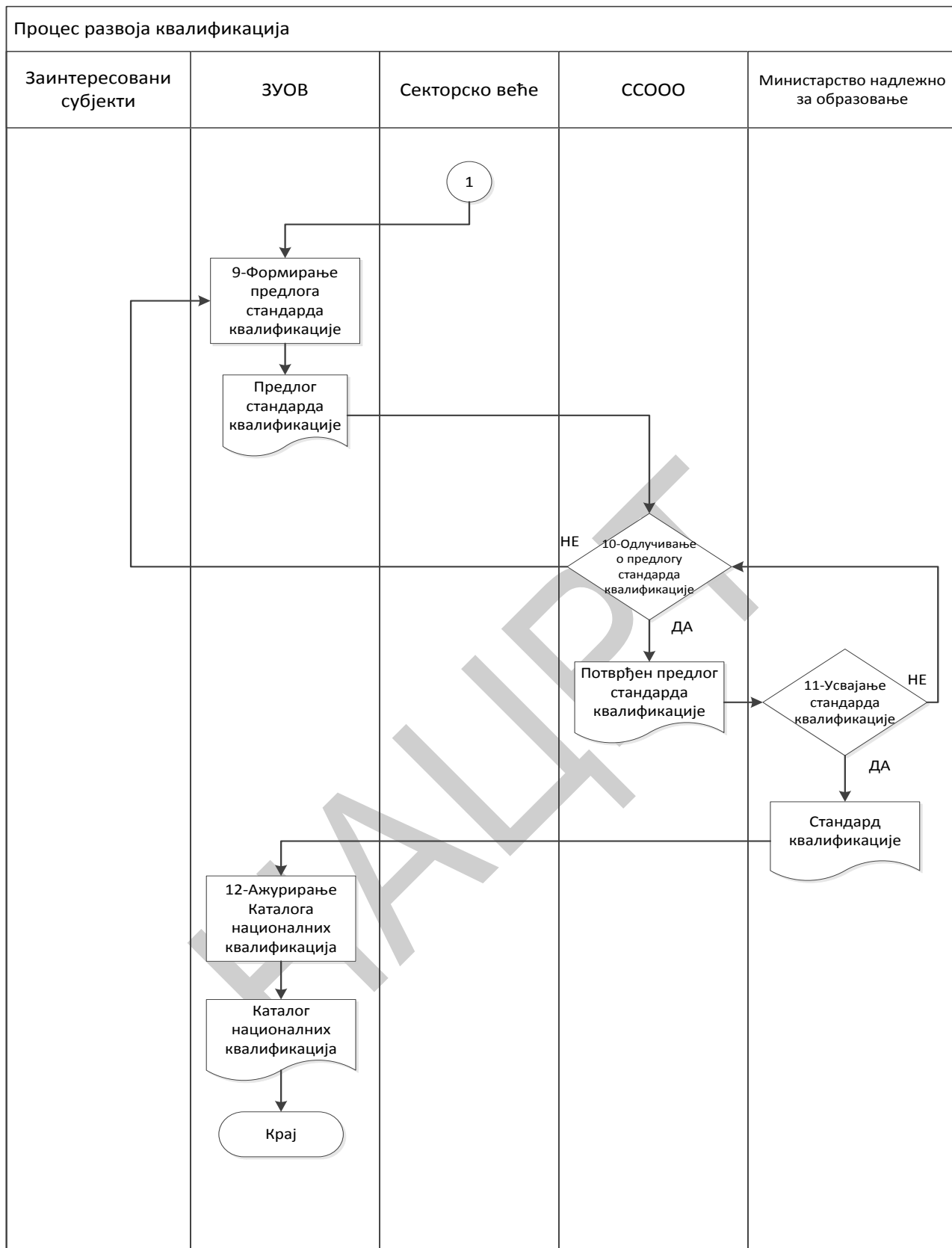
Процес развоја квалификација обухвата три фазе:

1. идентификовање квалификација потребних тржишту рада,
2. израда предлога стандарда квалификација,
3. усвајање стандарда квалификација.

Као општи модел процеса развоја квалификације послужиће *Схема 4:*

Дијаграм тока процеса развоја квалификације.

Претходно приказана схема се може исказати додатним описима, навођењем носиоца процеса, њихових активности и правног основа тих активности, на следећи начин:

1. корак: Заинтересовани субјект идентификује потребу за квалификацијом кроз редовну активност – процес рада. Заинтересовани субјект може бити послодавац, секторско веће, школа, НСЗ, ЗУОВ, министарство надлежно за образовање итд.
2. корак: За идентификовану квалификацију, заинтересовани субјект израђује документ *Иницијални предлог квалификације* на прописаним обрасцима са сајта ЗУОВ-а. Уз иницијални предлог заинтересовани субјект доставља ЗУОВ-у образложење са неопходним прилозима.
3. корак: ЗУОВ проверава приложену документацију иницијалног предлога квалификације. Уколико је документација непотпуна или неадекватна, иницијални предлог се враћа заинтересованом субјекту на допуну, односно дораду.
4. корак: Надлежно секторско веће разматра иницијални предлог квалификације и одлучује о релевантности предложене квалификације.
5. корак: Уколико је одлука негативна, секторско веће формира образложење и прослеђује га ЗУОВ-у.
6. корак: ЗУОВ обавештава предлагача о одбијању предлога, уз образложење.
7. корак: На основу позитивне одлуке о иницијалном предлогу, ЗУОВ у консултацији са предлагачем формира документ *Нацрт стандарда квалификације*. Израђени нацрт стандарда квалификације ЗУОВ доставља надлежном секторском већу.
8. корак: Надлежно секторско веће проверава нацрт стандарда квалификације по утврђеној методологији секторског већа. Уколико су током провере утврђени недостаци, нацрт стандарда квалификације се враћа ЗУОВ-у на дораду.
9. корак: На основу прихваћеног нацрта стандарда квалификације, од стране секторског већа, ЗУОВ формира документ *Предлог стандарда квалификације* и доставља да га разматра ССООО.
10. корак: ССООО разматра и доноси одлуку о достављеном предлогу стандарда квалификације. Ако је одлука негативна, предлог стандарда квалификације се враћа ЗУОВ-у на дораду.
11. корак: Након усвајања, документ из претходног корака преименује се у *Стандард квалификације* и упућује на усвајање министарству надлежном за образовање.
12. корак: Документ *Стандард квалификације* постаје саставни део *Каталога националних квалификација* чије ажурирање врши ЗУОВ.

2.2.2. Акредитација пружаоца услуга у процесу стицања квалификација

Основна сврха акредитације је осигурање и унапређење квалитета у процесу стицања квалификација. У НОКС-у акредитација има троструко значење јер представља:

- процес екстерне евалуације организација које пружају услуге формалног, неформалног образовања и/или признавања претходног учења, у складу са претходно дефинисаним стандардима и процедурама;
- акт формалног одобрења од стране надлежног тела, институције или организације;
- гаранцију квалитета стицања квалификације.

Акредитацију установа формалног образовања врши министарство надлежно за образовање, кроз процес тзв. верификације школа, провером материјално-техничке опремљености и кадровске оспособљености за реализацију програма којим се стиче квалификација.

Сходно томе, акредитација пружаоца услуга у процесу стицања квалификација овде се односи на организације које реализују програме неформалног образовања, односно поступак признавања претходног учења.

Систем акредитације треба да омогући:

- унапређење квалитета образовања у смислу његове адекватности према потребама клијената (појединаца, предузећа, привреде, локалне заједнице);
- стварање јединственог и квалитетног тржишта образовања у коме организације образовања послују под једнаким условима и општеважећим правилима;
- унапређење способности организација за образовање и обуку да прате, евалуирају и унапређују услуге које нуде;
- побољшање могућности корисника за правовремен и адекватан избор организације, односно програма образовања и учења;
- унапређење сарадње између различитих институција и организација за образовање и обуку и њихово повезивање са привредом и тржиштем рада;
- унапређење проходности у образовању и успостављање компатибилности и упоредивости међу организацијама и програмима образовања.

Поступак акредитације организација се односи на:

- процену квалитета организације у целини (процену њених постигнућа и могућности у испуњењу властите мисије, циљева и задовољењу друштвених потреба),
- процену материјално-техничких и људских ресурса и услова рада који гарантују квалитет процеса стицања конкретне квалификације.

2.2.3. Испити у процесу стицања квалификација

Испити, у контексту НОКС-а, представљају организован и унапред дефинисан процес чија је сврха стицање квалификације појединца на основу провере његове компетентности односно провере достигнутог исхода учења.

Испити имају различиту структуру и садржај у зависности од нивоа квалификације, нпр. завршни испит, стручна матура, специјалистички испит и сл. С обзиром на то да је испит заснован на националном стандарду квалификације, његова структура и садржај су идентични, без обзира да ли се квалификација стиче формалним или неформалним образовањем или кроз ППУ.

Испит, након завршеног процеса формалног или неформалног образовања, као и у процесу признавања претходног учења, заснива се на процесу сумативног оцењивања.

Најважнија функција оцењивања јесте додељивање формалних квалификација у односу на националне стандарде. Оцењивање подразумева генерисање и прикупљање доказа о достигнућим знањима, вештинама и компетенцијама оних који уче, као и процену тих доказа у односу на дефинисане стандарде.

Оцењивање, као мера обезбеђивања квалитета, мора да буде валидно, поуздано, изводљиво у пракси, равноправно и праведно.

Валидност је мера тачности оцењивања, односно оцењивање је валидно уколико мери оно што желимо.

Поузданост је мера доследности при оцењивању, односно оцењивање је поуздано уколико можемо у потпуности да се ослонимо на резултат који смо добили.

Изводљивост у пракси подразумева да је начин оцењивања практичан и економичан, односно да оцењивачи располажу одговарајућим ресурсима за спровођење оцењивања (узимајући у обзир опрему, време и људске ресурсе).

Равноправност и праведност подразумева да је оцењивање доступно свим кандидатима који имају потенцијал да буду успешни, нудећи једнаку шансу за постизање успеха.

Обезбеђивање квалитета процеса стицања квалификација подразумева да су испити засновани на концепту *оцењивања заснованог на компетенцијама*. На тај начин је омогућен развој објективних критеријума процене и одговарајућих метода и инструмената. Оцењивање засновано на компетенцијама почива на операционализацији радних задатака проистеклих из реалних захтева посла, односно радних процеса, који су дефинисани у стандарду квалификације.

Сврха конципирања испита и оцењивања на овај начин је обезбеђивање квалитета самог процеса оцењивања успостављањем и применом принципа и процедура са једне стране, и осигурањем компетентности самих оцењивача, са друге стране. Имајући то у виду, без обзира да ли се ради о наставницима, тренерима/инструкторима или стручњацима из света рада, оцењивачи морају бити оспособљени за примену методологије оцењивања заснованог на компетенцијама и обучени за спровођење процедура испита.

У складу са тим, неопходно је да постоји надлежна институција или тело које врши обучавање оцењивача за све облике образовања и води базу оцењивача за неформално образовање и ППУ.

Уређивањем области испита постиже се уједначавање квалитета стицања квалификација на националном нивоу, што се омогућује спровођењем испита по уједначеним захтевима, под једнаким условима, уз поштовање дефинисаних процедура и упутстава за реализацију.

2.2.4. Јавне исправе о квалификацијама

Јавна исправа представља доказ о стеченим компетенцијама у складу са стандардом квалификације. Такође, представља и гаранцију квалитета процеса стицања компетенција, како за појединца, тако и за послодавца и пружаоца образовних услуга.

Диплома (и додатак дипломи¹⁷) се издаје лицу уколико је:

- положило завршни испит након средњег образовања у трајању од три године;
- положило стручну или уметничку матуру након средњег образовања у трајању од четири године;
- стекло образовање за рад у трајању од две године.

Уверење се издаје лицу уколико је:

- савладало део наставног плана и програма полагањем испита из једног или више предмета;
- савладало наставни план и програм специјалистичког образовања и положило специјалистички испит;
- савладало наставни план и програм специјалистичког образовања и положило мајсторски испит;
- савладало програм стручног оспособљавања и положило испит за стручну оспособљеност.

Сертификат се издаје лицу:

- које је положило одговарајући испит по завршеној обуци, односно завршеном процесу неформалног образовања;
- коме је признато претходно учење на основу радног или животног искуства.

Јавне исправе о стеченим квалификацијама морају бити у складу са нормативима које прописује министарство надлежно за образовање. Евиденције о издатим јавним исправама воде се у складу са одговарајућим законом.

¹⁷ Додатак дипломи представља документ који се издаје уз важећу диплому, а првенствено је намењен послодавцима. У њему је дата спецификација стручних компетенција дефинисаних стандардом квалификације, као и резултати спроведеног испита. Додатак дипломи уведен је у систем јавних исправа под називом Уверење о положеним испитима у оквиру савладаног програма за образовни профил.

2.2.5. Кредитни систем квалификација

Системи квалификација засновани на кредитним бодовима развијају се у складу са *Европским системом кредитног вредновања стручног образовања* (енг. *ECVET*), успостављеним на основу Копенхагеншке декларације¹⁸. Кредитни систем квалификација подразумева стварање техничког оквира који разврстава квалификације засноване на исходима учења и начину потврђивања достигнутог исхода. Овај систем омогућује пренос, акумулацију и признавање делова квалификација, који посебно доприносе флексибилности у области образовања одраслих.

Кредит уобичајено представља нумеричку вредност временаведеног у учењу – то је време које је неопходно типичном ученику/полазнику, без релевантних знања и вештина, да стекне квалификацију. У кредитном систему, свакој квалификацији додељује се одговарајући број кредитних бодова.

НАЦРТ

¹⁸ Копенхагеншка декларација за стручно образовање и оспособљавање, 2002.

3. ПРЕПОРУКЕ ЗА ДАЉИ РАЗВОЈ НАЦИОНАЛНОГ ОКВИРА КВАЛИФИКАЦИЈА У СРБИЈИ

У току рада на овом документу, Радна група за израду Националног оквира квалификација је установила да је неопходно даље развити поједине сегменте НОКС-а и донети стратешке планове за њихову имплементацију. У складу са тим, дају се препоруке које треба да буду подршка креаторима политике у овој области тј. доносиоцима одлука, и то:

1) Успостављање одговарајућег правног оквира

Обезбеђивање системског развоја НОКС-а подразумева доношење нове и усаглашавање постојеће законске и друге регулативе којом би се утврдиле надлежности, институције, процедуре, извори финансирања, људски ресурси и др.

2) Институционализација НОКС-а

Како би се обезбедио квалитет свих процеса који чине развој и имплементацију НОКС-а (процес развоја квалификација, акредитације пружаоца услуга за стицање квалификација, признавања претходног учења, развоја кредитног система, вођења *Каталога националних квалификација* итд.) неопходно је успостављање нове институције или поверавање ових послова већ постојећим институцијама.

3) Формирање националног координационог тела за повезивање НОКС-а и ЕОК-а

Такво национално координационо тело, у складу са наведеним документом Европског центра за развој стручног образовања, треба да:

- осигура коришћење транспарентне методологије при повезивању нивоа националних квалификација са онима из ЕОК-а, како би се подстицало поређење међу њима и осигурало објављивање и поштовање одлука које произилазе из таквог поређења;
- осигура свим учесницима у процесу развоја квалификација приступ информацијама и смерницама о томе какав је однос националних квалификација и ЕОК-а;
- ради на повезивању нивоа квалификација унутар НОКС-а са нивоима ЕОК-а;
- подстиче учешће друштвених чинилаца, у складу са улогама датим различитим концептуалним и законским решењима (министарства, институције високог образовања, институције општег средњег и стручног образовања, социјални партнери и др.), у анализи квалификација на европским нивоима.

4) Обједињавање НОКС-а од првог до петог нивоа са НОКС-ом од шестог до осмог нивоа

У циљу израде интегралног НОКС-а, неопходно је успоставити координацију активности између тимова који раде на НОКС-у до петог нивоа и НОКС-а од шестог нивоа (високо образовање). Како су за развој НОКС-а надлежни Савет за стручно образовање и образовање одраслих и Национални савет за високо образовање, потребно је успоставити њихову сарадњу под окриљем министарства надлежног за образовање.

Интегрални НОКС би обухватио и тзв. регулисане професије, које се стичу формалним образовањем, а прописане су Директивом 2005/36/ЕС Европског парламента и Савета Европе (Службени лист Европске уније, 2005L0036-EN-24.03.2011-006.001)¹⁹. Препорука је да на националном нивоу не буде више од 100 регулисаних професија.

¹⁹ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2005L0036:20110324:EN:PDF>

5) Успостављање класификације квалификација у НОКС-у

Током израде овог документа Радна група се определила да се у шифрирању квалификација (поглавље 2.1.2) користи хоризонтална класификација занимања која је интегрални део *Јединствене номенклатуре занимања* из 1990. године. Међутим, због значајних глобалних друштвено-економских промена које обухватају и нашу земљу, као и због све веће покретљивости радне снаге, неопходно је креирати аутентичан систем класификације квалификација у НОКС-у. Тај систем треба да одражава суштину стечених квалификација, њихову разноврсност и развијеност по нивоима.

У складу са тим, сматра се да није адекватно заснивати систем класификације квалификација на системима изведеним из класификације занимања или класификације делатности, иако је Србија, у оба случаја, прихватила одговарајуће међународне класификације.

Класификација квалификација природно треба да следи логику учења, па у складу са релацијом образовање - квалификација, систем класификације треба да буде заснован најпре или најближе на класификацији образовања. У том смислу, Радна група је размотрила решења која садржи најновија Међународна стандардна класификација образовања (енг. *ISCED-11*), структуру и врсте секторских већа и секторских савета у Великој Британији, Холандији, Словенији, Хрватској и Црној Гори, као и структуру наука и поља које примењује Национални савет за високо образовање у важећој Листи звања стручних, академских и научних назива. Због надлежности у области образовања, ресорно министарство је задужено за промене у класификовању образовања до нивоа послесредњег образовања и за измену класификације образовних профила, која је заснована на класификацији по ЈНЗ-у. У ту сврху, Радна група је припремила могуће решење аутентичног система класификације квалификација у НОКС-у које је дато у Прилогу 5.

6) Оснивање секторских већа

Оснивање секторских већа засновано је на актуелним економским кретањима и плановима развоја друштва у целини. Приоритети и динамика њиховог оснивања треба да буду садржани у програму рада Савета за стручно образовање и образовање одраслих и усклађени са расположивим финансијским и људским ресурсима.

7) Развој система за признавање претходног учења

Европска комисија је усвојила препоруку Савета Европе децембра 2012. године, којом се *државама чланицама* препоручује да „обезбеде да до 2018. буде успостављен национални систем валидације неформалног и информалног учења“²⁰.

Без обзира што се Препорука односи на земље ЕУ, у смислу међународног повезивања, наша земља би требало да при развоју и примени система ППУ уважи принципе дефинисане у Препоруци. Осим тога, развој система ППУ је један од циљева усвојене *Стратегије развоја образовања у Србији до 2020.* године. У складу са тим, а у недостатку домаћих искустава, предлаже се да развој и успостављање ППУ започне стручним разматрањем међународних искустава, као што су португалско, француско и искуства балтичких земаља.

Након тога, неопходно је дефинисати модел односно методолошки оквир за спровођење поступка ППУ и тестирати га у нашим условима. На основу добијених резултата потребно је дефинисати законски оквир, начине финансирања, надлежност институција, акредитацију организација заинтересованих за обављање активности ППУ, поступке ППУ итд.

²⁰ Предлог Европске Комисије за Препоруку Савета о валидацији неформалног и информалног учења, COM (2012) 485 коначни - 2012/0234 (NLE), Брисел, 2012.

8) *Развој система акредитације пружаоца услуга у процесу стицања квалификација*

У циљу обезбеђивања квалитета, неопходно је успоставити законски оквир за систем акредитације пружаоца услуга у процесу стицања квалификација, којим ће бити уређени структуре органа и тела које су укључене у процес акредитације, њихове основне активности и међусобни односи, као и процедуре акредитације организације.

Као и у случају признавања претходног учења, основне поставке акредитације треба да буду уређене Законом о образовању одраслих.

9) *Развој кредитног система квалификација*

Развојем кредитног система квалификација у стручном образовању у Републици Србији, остварује се компатибилност са оквиром квалификација у високом образовању, будући да је у високом образовању већ у примени *Европски систем преноса и акумулације бодова* (ЕСПБ – енг. *ECTS*) успостављен на основу Болоњске декларације²¹. Осим отварања могућности за стварање јединственог и конзистентног Националног оквира квалификација Србије на свим нивоима (I–VIII), увођењем кредитног система квалификација снажно би се подстакла област образовања одраслих, кроз ефикасност и флексибилност коју кредитни систем квалификација обезбеђује. Међутим, процеси развоја и успостављања кредитног система и НОКС нису међусобно условљени.

²¹ Болоњска декларација - Оквир за европски простор високог образовања и дескрипторе степена, 1999.

ПОЈМОВНИК

ВЕШТИНА

Вештина представља ефикасно извођење активности на основу стеченог знања и искуства. Вештине могу бити когнитивне (логичко, интуитивно и креативно мишљење), психомоторичке (физичка спретност, употреба метода, инструмената, алата и материјала) и/или социјалне.

ДОКВАЛИФИКАЦИЈА (неколико аутора и извора)

- Доквалификација је стицање квалификације на следећем, вишем нивоу. У формалном образовању, доквалификација подразумева полагање испита (предмета или делова предмета) за које је, на основу упоређивања плана и програма, установљено да представљају недостатак односно разлику у плановима и програмима образовања. Нпр. лице које има квалификацију *пекар* (трећи ниво), а жели да се доквалификује тј. стекне квалификацију *прехранбени техничар* (четврти ниво) полаже предмете (или делове предмета) из корпуса општеобразовних, општестручних и ужестручних предмета из програма *прехранбеног техничара* које није имао (и успешно завршио) у оквиру програма *пекара*.
- Доквалификација је допунско стручно образовање за стицање одређене квалификације. (Тилио Саломон, 1, стр. 145)

ДУЖНОСТ

Дужност представља ширу област рада у оквиру занимања; свака дужност обухвата групу сродних задатака; испуњавање свих задатака у оквиру дужности даје компетенцију.

ЗАДАТАК

Задатак је специфична јединица рада која се може посматрати; по себи је целина (има одређену тачку почетка и краја) и према томе може бити обављена у ограниченом временском периоду. Кад је завршен, задатак резултира производом, услугом или одлуком.

ЗАНИМАЊЕ

Занимање представља скуп сродних и међусобно повезаних група послова и задатака, без обзира на грану делатности.

ЗНАЊЕ

Знање представља скуп стечених и повезаних чињеница, принципа, теорија и пракси (искустава) који су у вези са одређеним пољем рада или учења.

ИСХОДИ УЧЕЊА

- Исходи учења су експлицитни искази о резултату учења; описују оног који учи после дефинисаног периода учења, односећи се на то шта “зна”, шта је у стању да уради под одређеним околностима и како се понаша у односу на оно што ради (које ставове испољава). У стручном образовању, исход је минималан и обавезујући резултат учења. Исходи учења омогућавају проверљивост остварености и усклађени су са развојним карактеристикама лица које учи (Деспотовић, М., 2010). Исходи учења се класификују на когнитивне, психомоторне и афективне, а формулишу се на нивоу знања, вештина и ставова (Bloom, B. S., 1956).
- Исходи су прецизно и недвосмислено дефинисани искази у вези са оним што ученици и одрасли знају, могу и у стању су да ураде по завршетку процеса образовања или обуке, односно одређеног програма. Оцењивање исхода омогућава екстерно признавање и бољу процену стечених способности ученика. (Стратегија развоја стручног образовања у РС, 2006)

КАТАЛОГ НАЦИОНАЛНИХ КВАЛИФИКАЦИЈА

Каталог националних квалификација обухвата све појединачне стандарде квалификација разврстане према нивоу, у складу са класификацијом квалификација, и део је националног оквира квалификација.

КОМПЕТЕНЦИЈА (неколико аутора и извора)

- Компетенција је доказана способност коришћења знања и вештина и лична, социјална и/или методолошка способност, на послу или у ситуацијама учења односно у професионалном и личном развоју.
- Компетенција је интегрисани скуп знања, вештина и ставова, који омогућују појединцу ефикасно обављање активности у датом занимању или функцији, у складу са очекиваним стандардом.
- Компетенције су мултуфункционални склопови знања, вештина и ставова који су потребни свим појединцима за остварење, развој и даље учење и који су неопходни у обављању свих занимања или групација занимања (критичко мишљење, решавање проблема, комуникационе вештине, социјалне вештине и сл.).
- Стручне компетенције се могу дефинисати као способности да се обављају, у складу са дефинисаним стандардима или очекивањима, комплексне радне улоге, функције и задаци који базично укључују специфична стручна знања и вештине, ставове и вредности. Бити компетентан у овом смислу значи доследно испуњавати захтеве (стандарде) рада.
- Компетенције представљају комплексну комбинацију знања, вештина, способности и ставова потребних да се обави одређена активност која води до резултата.

КЉУЧНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Кључне компетенције су оне компетенције које сваком појединцу обезбеђују личну оствареност и развој, друштвену укљученост, активну грађанску улогу и запосленост. Европски оквир за кључне компетенције за целоживотно учење дефинише осам кључних компетенција:

1. *Комуникација на матерњем језику* означава способност да се изразе и преведу мисли, осећања и чињенице у усменој и писаној форми и то у укупном друштвеном и културном контексту, затим у образовању, раду и код куће;
2. *Комуникација на страном језику* - широко је повезана са комуникацијом на матерњем језику, с тим да способност треба да варира између четири димензије комуникације на страном језику - слушања, говора, читања и писања;

3. *Основне компетенције из математике, природних наука и технологије* означавају способност сабирања, одузимања, множења, дељења, и то на нивоу менталног рачунања и на нивоу писаног рачунања како би се решили различити проблеми у свакодневним ситуацијама;
4. *Дигитална компетенција* означава сигурно и критичко коришћење електронских медија у раду, одмору и комуникацији;
5. *Компетенција за учење* означава склоност и способност да се организује и регулише процес сопственог учења, што значи ефективно коришћење времена, стицање, процесирање, примена и евалуација кључног знања - код куће, на послу, у процесу образовања и оспособљавања;
6. *Интерперсоналне, интеркултуралне, друштвене и грађанске компетенције* означавају ефективно учешће у радном и друштвеном животу, укључујући способност решавања конфликта и ефикасну сарадњу са другима у различитим ситуацијама и контекстима;
7. *Предузетнички и иновацијски дух* означава спремност за прихватање промена, подршку и адаптацију промена у складу са спољашњим условима, за преузимање одговорности за властите акције, развијање стратешких визија, постављање и остваривање задатака;
8. *Културна свест и изражавање* означавају разумевање важности креативног изражавања идеја, искустава и емоција кроз различите облике медија, укључујући музику, плес, књижевност и ликовну уметност.

НАЦИОНАЛНИ ОКВИР КВАЛИФИКАЦИЈА (НОК)

Национални оквир квалификација представља инструмент који обухвата број и опис нивоа квалификација, односе између квалификација, као и путеве проходности и напредовања. Национални оквир квалификација обухвата процесе, тела - организације одговорне за успостављање квалификација, начине стицања, упоређивање, препознавање, обезбеђивање квалитета и стандарда по којима се реализују.

ПОСАО

Посао представља скуп дужности и задатака које извршава једна особа у процесу рада.

ПРЕКВАЛИФИКАЦИЈА (неколико аутора и извора)

- Преквалификација је стицање друге квалификације истог или нижег нивоа. У формалном образовању подразумева полагање испита (предмета или делове предмета) за које је установљено да представљају недостатак, односно разлику у плановима и програмима образовања.
- Преквалификација је промена занимања (делимична преквалификација) или струке (потпуна преквалификација) унутар истог или нижег нивоа квалификованости. (Шефика Алибабић “Компаративне димензије усавршавања наставника”, Андрагошке студије, 1998, Вол. 5, бр. 1, стр. 8)
- Преквалификовање – трансформација фундаменталне оспособљености човека у једној одређеној професионалној делатности, односно – супституција занимања. (Боривој Самоловчев, у: Б. Самоловчев, Х. Мурадбеговић, “Општа андрагогија”, ИРО “Веселин Маслеша”, Сарајево, 1979, стр. 109)
- Преквалификација је промена позива или таква битна промена у структури позива да је потребно савладати склопове квалитативно нових знања, вештина и ставова. (Силвије Понграц, “Иновирање образовања одраслих”, Андрагошки центар Загреб, Загреб, 1990, стр. 118)
- Преквалификација означава оспособљеност за рад у новом занимању. (Ибидем, стр. 131)

РЕГУЛИСАНА ПРОФЕСИЈА

Регулисана професија је професионална активност или скуп професионалних активности код којих је приступ и бављање, односно начин обављања делатности на основу законских, подзаконских или других аката донетих на основу законских овлашћења (регулаторни акти), непосредно или посредно условљено поседовањем одређених професионалних квалификација, као и професионална делатност, односно скуп професионалних делатности којима се баве чланови струковних организација с професионалним називом.

СТАВ

Ставови су трајни или релативно трајни системи позитивне или негативне процене, осећања и тенденција да се предузме акција за или против, а у односу на различите објекте. Укључују когнитивну (сазнајну), афективну (емоционалну) и конативну (вољну) функцију.

НАЦРТ

ИЗВОРИ

Монографски извори

1. Bloom, B. S.: Taxonomy of Educational Objectives: Handbook I: Cognitive Domain; David Mc Kay, New York, 1956.
2. Buiskool, B.J., Broek S.D., van Lakerveld, J.A., Zarifis, G.K., Osborne, M., Key Competences for Adult Learning Professionals - Contribution to the development of a reference framework of key competences for adult learning professionals, Zoetermeer, Research vor Beleid, 2010.
3. Деспотовић, М.: Развој курикулума у стручном образовању, Београд, 2010.
4. Комненовић, Б., Лажетић, П., Вукасовић, М.: Национални оквир квалификација, Центар за образовне политике, Београд, 2010.
5. Лазић, Ђ., Ристић, Б., Живковић, Р.: Национални оквир квалификација за европску Србију, Београд, 2007.
6. Рот, Н.: Уџбеник “Основи социјалне психологије“, Београд, 1972.
7. Хавелка, Н., Кузмановић, Б., Попадић, Д.: Приручник за вежбе “Методе и технике психолошких истраживања“, Београд, 1993.

Документациони извори

1. Акциони план за реализацију Стратегије развоја стручног образовања у Републици Србији за период 2007-2015. године, Влада Републике Србије, 2008.
2. Болоњска декларација - Оквир за европски простор високог образовања и дескрипторе степена, 1999.
3. Документ “Национални оквир квалификација Србије“, Национални савет за високо образовање, април 2010. <http://nsvo.etf.rs/>
4. Документ о развоју стандарда квалификација усвојен на Савету за стручно образовање и образовање одраслих, 2010.
5. Документ „Развој Хрватског квалификационог оквира“, 2008.
6. Закон о образовању одраслих, „Сл. гласник РС“, број 55/2013
7. Закон о националним стручним квалификацијама Црне Горе (предлог Закона), март 2009.
8. Јединствена номенклатура занимања, Савремена администрација, Београд, 1990.
9. Концептуални оквир “Израда стандарда за опште средње образовање (за гимназије и опште предмете у оквиру средњег стручног образовања)“, В. Дафи ван Балком и Александар Бауца (Пројекат ОКНИ)
10. Копенхагенска декларација за стручно образовање и оспособљавање, 2002.
11. Концепција развоја јединственог система акредитације програма и институција и сертификације компетенција (интерни материјал), Центар за стручно образовање и образовање одраслих, Београд, 2004.
12. Лисабонска конвенција, 1997.
13. Лисабонска стратегија, 2000.
14. Национална стратегија запошљавања за период од 2011. до 2020. године, Влада Републике Србије, 2011.
15. Национална стратегија Србије за приступање Европској унији, Влада Републике Србије, 2005.
16. Први национални извештај о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва, Влада Републике Србије, Београд, 2011.
17. Правилник о наставном плану и програму основног образовања одраслих, “Просветни гласник РС“, број 13/2013 од 29.7.2013.
18. Препорука Савета Европе о валидацији неформалног и информалног учења, Службени лист Европске уније бр. 2012/С 398/01, Брисел, 2012.

19. Препорука Европског парламента и Савета Европе о увођењу Европског оквира квалификација за целоживотно учење, Брисел, Службени лист Европске уније, 2008/C111/01
20. Речник појмова на српском језику, Алтернативне академске образовне мреже - ААОМ, Београд, 2007.
21. Саопштење из Мадрида, 2004.
22. Стратегија и политика развоја индустрије Републике Србије од 2011. до 2020. године, Влада Републике Србије, 2011.
23. Стратегија каријерног вођења и саветовања у Републици Србији, Влада Републике Србије, 2011.
24. Стратегија развоја образовања у Србији до 2020. године, Влада Републике Србије, 2012.
25. Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2010. до 2015. године, Влада Републике Србије, 2010.
26. Стратегија развоја конкурентних и иновативних малих и средњих предузећа за период од 2008. до 2013. године, Влада Републике Србије, 2008.
27. Стратегија развоја образовања одраслих у Републици Србији, Влада Републике Србије, 2006.
28. Стратегија развоја стручног образовања у Републици Србији, Влада Републике Србије, 2006.

Електронски извори

1. http://ec.europa.eu/eqf/compare_en.htm / децембар 2012.
2. http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/pdf/lifelong-learning/keycomp_en.pdf / април 2013.
3. http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/eqf/criteria_en.pdf / децембар 2012.
4. http://ec.europa.eu/eqf/documentation_en.htm / децембар 2012.
5. <http://stat.gov.rs> / децембар 2012.
6. http://www.bologna-bergen2005.no/EN/BASIC/050520_Framework_qualifications.pdf / јануар 2013.
7. http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/ects/guide_en.pdf / јануар 2013.
8. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:155:0011:0018:EN:PDF> / јануар 2013.
9. http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/ecvet/brochrec_en.pdf / јануар 2013.

ПРИЛОЗИ

Прилог 1 - Радна група за израду Националног оквира квалификација у Србији

Прилог 2 - Хоризонтална класификација занимања – Јединствена номенклатура занимања

Прилог 3 - Поређење нивоа квалификација у Шкотској и Данској преко Европског оквира квалификација

Прилог 4 - Критеријуми и процедуре за повезивање Националног оквира квалификација у Србији са Европским оквиром квалификација

Прилог 5 - Могуће решење будуће класификације квалификација у НОКС-у

НАЦРТ

Прилог 1 - Радна група за израду Националног оквира квалификација у Србији

У припреми овог документа учествовали су стручњаци именовани од стране министра просвете и директора Завода за унапређивање образовања и васпитања, као и запослени у Заводу за унапређивање образовања и васпитања (по азбучном редоследу), и то:

1. Бојанић Мирјана, Завод за унапређивање образовања и васпитања
2. Вукашиновић Јелена, Заједница средњих школа у подручју рада пољопривреда, производња и прерада хране
3. Глишић Татијана, Завод за унапређивање образовања и васпитања
4. Димитријевић Биљана, Привредна комора Србије
5. Живковић Радован, Министарство просвете, науке и технолошког развоја
6. Јаковљевић Јелена, Завод за унапређивање образовања и васпитања
7. Јузбашић-Костић Бранислава, Министарство просвете, науке и технолошког развоја
8. Лазић Ђорђе, Национална служба за запошљавање
9. Лутовац Љиљана, Министарство рада, запошљавања и социјалне политике
10. Мареш Мирослав, Завод за унапређивање образовања и васпитања
11. Митровић Снежана, Висока грађевинско-геодетска школа
12. Мишљеновић Силва, Министарство просвете, науке и технолошког развоја
13. Најдановић-Томић Јелена, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања
14. Павловић Љиљана, Унија послодаваца Србије
15. Пуљевић Олга, Министарство рада, запошљавања и социјалне политике
16. Ранђеловић Добрица, Савез самосталних синдиката Србије
17. Ристић Бојан, Министарство просвете, науке и технолошког развоја
18. Симић Драган, Завод за унапређивање образовања и васпитања
19. Стефановић-Шестић Сунчица, Републички завод за статистику
20. Ускоковић-Богосављевић Светлана, Национална служба за запошљавање
21. Цупаћ-Павловски Наташа, Унија послодаваца Србије

Прилог 2 – Хоризонтална класификација занимања – Јединствена номенклатура занимања

ПОДРУЧЈЕ РАДА	ГРУПА	НАЗИВ
1	2	3
Подручје рада I		ПОЉОПРИВРЕДА, ПРОИЗВОДЊА И ПРЕРАДА ХРАНЕ
	01	Произвођачи биља
	02	Сточари и живинари
	03	Рибари и одгајивачи осталих животиња
	04	Ветеринари
	05	Прерађивачи хране и пића
	06	Произвођачи дувана
Подручје рада II		ШУМАРСТВО И ОБРАДА ДРВЕТА
	09	Шумари
	10	Прерађивачи и обрађивачи дрвета
Подручје рада III		ГЕОЛОГИЈА, РУДАРСТВО И МЕТАЛУРГИЈА
	13	Геолози
	14	Занимања експлоатације нафте и земног гаса
	15	Рудари и оплемењивачи руда
	16	Металурзи
Подручје рада IV		МАШИНСТВО И ОБРАДА МЕТАЛА
	18	Обрађивачи метала
	19	Монтери и инсталатери
	20	Машински конструктори и пројектанти
	21	Машински технолози
	22	Механичари и машинисти
Подручје рада V		ЕЛЕКТРОТЕХНИКА
	24	Електроенергетичари
	25	Електромеханичари
	26	Електротехничари
	27	Занимања телекомуникација
	28	Занимања рачунарске технике
Подручје рада VI		ХЕМИЈА, НЕМЕТАЛИ И ГРАФИЧАРСТВО
	31	Хемичари
	32	Гумари и пластичари
	33	Керамичари и произвођачи грађевинског материјала
	34	Стаклари
	35	Папирничари
	36	Графичари

Подручје рада	Група	НАЗИВ ЗАНИМАЊА
1	2	3
Подручје рада VII		ТЕКСТИЛСТВО И КОЖАРСТВО
	39	Текстилци
	40	Произвођачи обуће
	41	Кожари и крзнари
	42	Обућари и кожни галантеристи
Подручје рада VIII		КОМУНАЛНЕ, ТАПЕТАРСКЕ И ФАРБАРСКЕ УСЛУГЕ
	45	Комуналци
	46	Тапетари
	47	Фарбари и лакирери
Подручје рада IX		ГЕОДЕЗИЈА И ГРАЂЕВИНАРСТВО
	50	Геодети
	51	Архитекти и урбанисти
	52	Грађевинари
	53	Занимања завршних грађевинских радова
Подручје рада X		САОБРАЋАЈ
	56	Занимања друмског саобраћаја
	57	Железничари
	58	Бродари
	59	Ваздухопловци
	60	Занимања ПТТ саобраћаја
	61	Занимања претоварних услуга, унутрашњег транспорта и превоза жичарама
Подручје рада XI		ТРГОВИНА, УГОСТИТЕЉСТВО И ТУРИЗАМ
	64	Трговци
	65	Занимања угоститељства и туризма
Подручје рада XII		ЕКОНОМИЈА, ПРАВО И АДМИНИСТРАЦИЈА
	66	Менаџери
	67	Економисти
	68	Правници
	69	Информатичари и статистичари
	70	Кадровска занимања
	71	Администратори
	72	Занимања народне одбране, безбедности и друштвене самозаштите
	73	Занимања осигурања

Подручје рада	Група	НАЗИВ ЗАНИМАЊА
1	2	3
Подручје рада XIII		ВАСПИТАЊЕ И ОБРАЗОВАЊЕ
	75	Васпитачи и наставници друштвено-хуманистичке области
	76	Васпитачи и наставници природно-математичке области
	77	Васпитачи и наставници техничко-технолошке области
	78	Васпитачи и наставници биотехничке области
	79	Васпитачи и наставници из области здравства
Подручје рада XIV		ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКО ПОДРУЧЈЕ
	82	Друштвено-хуманистичка занимања
Подручје рада XV		ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКО ПОДРУЧЈЕ
	83	Природно-математичка занимања
Подручје рада XVI		КУЛТУРА, УМЕТНОСТ И ЈАВНО ИНФОРМИСАЊЕ
	85	Ликовни уметници и дизајнери
	86	Сценски уметници, музичари и књижевници
	87	Занимања јавног информисања
	88	Остала занимања културе, уметности и информисања
Подручје рада XVII		ЗДРАВСТВО, ФАРМАЦИЈА И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА
	90	Медицинари
	91	Стоматолози
	92	Фармацеути
	93	Занимања социјалне заштите
Подручје рада XVIII		ФИЗИЧКА КУЛТУРА И СПОРТ
	94	Занимања физичке културе
	95	Спортисти
Подручје рада XIX		ОСТАЛО
	96	Занимања личних услуга
	98	Верска занимања
	99	Нераспоређени

Прилог 3 - Поређење нивоа квалификација у Шкотској и Данској преко Европског оквира квалификација

SCOTLAND	EQF LEVELS	DENMARK
SCQF Level 12 • Doctoral Degrees • Professional Development Awards	EQF Level 8	Danish NQF level 8 • PhD degree
SCQF Level 11 • Masters Degrees • Post Graduate Diploma • Post Graduate Certificate • Professional Development Awards SVQ 5	EQF Level 7	Danish NQF level 7 • Master's degree (Candidatus) • Master degree (within adult higher education)
SCQF Level 10 • Honours Degree • Graduate Certificate / Diploma • Professional Development Awards	EQF Level 6	Danish NQF level 6 • Professional Bachelor Degree in Nursing (nurse) • Bachelor degree in fine arts • Maritime bachelor: Bachelor in mechanical engineering/operations • Diploma Degree in Management • Bachelor degree
SCQF Level 9 • Bachelors/Ordinary Degree • Graduate Certificate / Diploma • Professional Development Awards • SVQ 4		
SCQF Level 8 • Higher National Diplomas • Diploma of Higher Education • Professional Development Awards • SVQ 4	EQF Level 5	Danish NQF level 5 • Agricultural economist certificate • Academy Profession Degree in Chemical and Biotechnical Science (AP in Chemical and Biotechnical Science) • Ship's master • Academy Profession Degree in Financial Management – Further Education for Adults (VVU)
SCQF Level 7 • Advanced Higher • Higher National Certificates • Certificate of Higher Education • Professional Development Awards • SVQ 3		

SCOTLAND	EQF LEVELS	DENMARK
SCQF Level 6 - Higher - National Certificates - National Progression Awards - Professional Development Awards - SVQ 3	EQF Level 4	Danish NQF level 4 - Certificate for three-year general upper secondary school programmes - Certificate for the two-year upper secondary programme (the Higher Preparatory Examination) - Vocational education and training: Retail (sales assistant) - Vocational education and training: Bricklayer - Maritime: Skipper/Bargeman
SCQF Level 5 - Intermediate 2 - Standard Grade – Credit - National Certificates - National Progression Awards - SVQ 2	EQF Level 3	Danish NQF level 3 - Fisherman/The Blue Certificate - Social and health care worker, step 1 of the social and health care training programme
SCQF Level 4 - Intermediate 1 - Standard Grade - General - National Certificates - National Progression Awards - SVQ 1	EQF Level 2	Danish NQF level 2 - Certificate for 10th class of the Folkeskole (optional final year of Primary and Lower Secondary School) - Ship's assistant Danish NQF level 1 - Certificate for the leaving examination of 9th class of the Folkeskole (Leaving Certificate of Primary and Lower Secondary School)
SCQF Level 3 - Access 3 - Standard Grade - Foundation - National Certificates - National Progression Awards	EQF Level 1	no NQF level
SCQF Level 2 Access 2	As EQF starts at Level 1, referencing NQF levels below that level is not possible	
SCQF Level 1 Access 1		

Прилог 4 - Критеријуми и процедуре за повезивање Националног оквира квалификација у Србији са Европским оквиром квалификација

1. Одговорности и/или надлежности релевантних националних тела која су укључена у процес повезивања, укључујући и још непостојеће национално координационо тело, јасно су одређене и објављене од стране надлежног државног органа.
2. Постоји јасна и очигледна веза између нивоа квалификација у националном оквиру или систему квалификација и дескриптора нивоа Европског оквира квалификација.
3. Национални оквир или систем квалификација, заснован је на принципу (и циљу) исхода учења и повезан је са уређењем валидације неформалног и информалног учења и са, тамо где постоји, кредитним системима.
4. Процедуре за укључивање квалификација у национални оквир квалификација или за описивање места квалификација у националном систему квалификација су транспарентне.
5. Национални систем(и) осигурања квалитета за образовање и обучавање је/су у вези са националним оквиром или системом квалификација и конзистентан је/конзистентни су са релевантним европским принципима и смерницама (као што је наведено у Анексу III Препоруке Европског парламента и Савета Европе за успостављање Европског оквира квалификација).
6. Процес повезивања обухватиће утврђен споразум релевантних тела за осигурање квалитета.
7. Процес повезивања укључиће међународне експерте.
8. Надлежно национално тело или тела ће потврдити повезивање националног оквира или система квалификација са ЕОК-ом. Одговарајућа национална тела, укључујући и Национално координационо тело, објавиће свеобухватни извештај, којим ће се уредити повезивање јер ће приказати доказе у односу на индикаторе, а који се односе на сваки од критеријума. Такав извештај биће објављен од стране надлежних националних тела, укључујући и Национално координационо тело.
9. Званична платформа за ЕОК ће имати општи списак држава чланица које су потврдиле да су завршиле процес повезивања, а који ће садржати и везу са припремљеним извештајима о повезивању.
10. Након завршетка процеса повезивања, а у оквиру рокова предвиђених Препоруком, сви нови сертификати, дипломе и „Europass“ документи о квалификацијама, који су издати од стране надлежних тела, садржаће јасну везу са одговарајућим нивоом Европског оквира квалификација, а на начин на који је дефинисано националним системом квалификација.

http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/eqf/criteria_en.pdf /децембар 2012.

http://ec.europa.eu/eqf/documentation_en.htm / децембар 2012.

Прилог 5 - Могуће решење будуће класификације квалификација у НОКС-у

Квалификације у НОКС-у се могу разврстати према следећим областима и подобластима:

- 1. Пољопривреда**
 - Узгој биља
 - Одгајање животиња
 - Лов и риболов
 - Ветеринарство
- 2. Прехрамбена и дуванска индустрија**
 - Производња прехрамбених производа
 - Производња пића
 - Прерада дувана
- 3. Шумарство, обрада дрвета и водопривреда**
 - Узгој и одржавање шума
 - Прерада и обрада дрвета
 - Водопривреда (заштита од ерозија, регулисање водених токова, хидромелиорације, заштита од поплава, управљање подземним водама)
- 4. Геологија, рударство и металургија**
 - Геологија
 - Рударство и флотација (руде, минерали)
 - Металургија
- 5. Машинство и обрада метала**
 - Обрада метала
 - Монтажа, инсталирање и сервисирање механичких уређаја и опреме
 - Машинско конструисање, пројектовање и производња
- 6. Електротехника и рачунарство**
 - Производња, пренос и дистрибуција електричне енергије
 - Електроника
 - Рачунарска техника и информатика
 - Телекомуникације и информационе технологије
- 7. Мехатроника (пројектовање, одржавање и сервисирање)**
 - Процесна техника
 - Аутомехатроника (све врсте возила)
 - Медицинска и лабораторијска опрема
 - Канцеларијска опрема и бела техника
- 8. Хемијска технологија и фармација**
 - Органска хемијска технологија (органска синтеза, полимери, петрохемија)
 - Неорганска хемијска технологија (стакло, керамика, цемент, опека итд.)
 - Заштита животне средине
 - Фармација
- 9. Информисање и аудио-визуелне технологије**
 - Информисање (новинарство, издаваштво, односи са јавношћу и маркетинг)
 - Графичарство
 - Медији (продукција и реализација радио, ТВ и интернет садржаја)

10. Текстилство и кожарство

- Производња текстилних влакана и материјала
- Конфекција
- Прерада коже
- Производња обуће, ташни и кожне галантерије
- Крзнарство
- Ручни радови

11. Архитектура и грађевинарство

- Архитектура
- Урбанизам и просторно планирање
- Геодезија
- Грађевинарство (пројектовање, изградња)
- Завршни грађевински радови и одржавање објеката

12. Саобраћај и логистика

- Друмски
- Железнички
- Водни
- Ваздушни
- Унутрашњи
- Логистика (услуге у транспорту)

13. Бизнис, право и пословна администрација

- Менаџмент
- Економија
- Финансије и банкарство
- Осигурање
- Трговина
- Право
- Администрација

14. Друштвено-хуманистичко подручје

- Друштвено-хуманистичке науке
- Теологија
- Људски ресурси

15. Природно-математичко подручје

- Природне науке
- Математика и статистика

16. Култура, уметност и информисање

- Ликовна и примењена уметност
- Сценска уметност
- Музичка уметност (стваралаштво и извођење-интерпретација)
- Организовање и техничка подршка уметничком изражавању
- Књижевност, библиотекарство, архиварство

17. Здравство и социјална заштита

- Здравство
- Стоматологија
- Социјална заштита

18. Физичка култура и спорт

- Физичка култура
- Спорт

19. Услуге

- Личне
- Комуналне
- Туристичке (услуге смештаја, туристичке агенције)
- Угоститељске (припрема и послуживање хране и пића)
- Услуге безбедности

20. Неразврстане квалификације

НАЦРТ

Израду овог документа помогао је пројекат

**„Подршка осигурању квалитета система завршних испита
на националном нивоу у основном и средњем образовању”**

који финансира Европска унија и који се реализује у сарадњи са
Министарством просвете, науке и технолошког развоја и
Заводом за унапређивање образовања и васпитања.

Пројекат финансира
Европска унија

Пројекат спроводи

УПРЕХРАМБЕНИ
ТЕХНИЧАР ПРЕ
ФАРМАЦЕУТСКИ ТЕХНИЧАР
КОМЕРЦИЈАЛИСТА
КЕРАМИЧАР
АУТОЕЛЕКТРИ

ЛИМАР
КУВАР